

प्र.

५०

मृगादृष्यां अश्वमहि। अयं नो देवः सविता दृष्टपतिनिं द्रग्नीमित्रावरणाञ्च स्तये। त्वहाविस्मः प्रजया स र
राणः काम आयातं कामा यता विमुचतु ॥ इति स्वर्गदान्वध्वेद उच्यते ॥ तत्र गृहद्वारे स्थिते सति ब्राह्मणः शकु
नार्थं मानीत कुलशोदकेनाघपक्षुवः वारलिंगभिषिच्यारार्तिं कुरुवा सिर्नाभिः दापयित्वा बध्वे मांगल्यवस्त्रं द
त्वा वरो वध्वा सद्व्राह्मणेः सदृषं च राक्षपुरः स गृहं प्रवेष्टायेत। देदली मनधिषाय दक्षिणेन पदा विज्ञात ॥
तत्र कुलदेवतां नमस्कृत्य। ग्रामं वसं दमाहराम्ये नार्यां पस्तिरे ॥ सिनीवाल्लिप्रगायतामिषेभ गस्य सुमना अ
सत ॥ इति गृह मध्ये लोहितं च मानं दुहं प्राचीनं ग्रीवमुत्तरलोमास्तीर्य गृहान् भद्रानमुमेन सः प्रपद्ये वीरघ्नी
वीरवतः सतीरात ॥ इरां वदंतो घृतमुक्षं माणा लोचदः सुमनाः सविशामि ॥ इति गृहान् प्रवेष्टाय न्यत्नीवाचाश्च
तोपदिशतः ॥ ॥ अथ गृहप्रवेशोमः ॥ तत्रादो दुग्धेन तत्रैकेन वा भगिनीवरवध्वाः यादो नक्षत्रयेत ॥ भगिन्ये

१ स्नादिकं दत्त्वा तोषयेत् ॥ गृहं प्रवेशयन् देहलीं मनश्चिह्नाय दक्षिणेन पदाग्रविश्वोपविश्य यत्नात् सरद्येत्यादि
संकल्प्य विवादाख्यं कर्म कृत्वा बध्वा सदगृहं प्रवेशं कुर्वाण मन्त्रं दादौ शुद्धयर्थं शुद्धयर्थं ग्रांत्यर्थं मभ्युदयार्थं च
ब्राह्मणेः सदस्वस्ति पुण्यादवाचनं करिष्ये इति पुण्यादवाचनं कृत्वा ततः ईशानदेशे पत्नीं दक्षिणत उपव
श्य स्वयमुत्तरत आसीनः प्राणाना यम्य विवादानंतरं बध्वा सदगृहं प्रवेशं दादौ मे करिष्ये इति संकल्प्य अग्नीध
नाद्या अग्नी भागां तैत्वारं ध्यायां प्रधानं होमं मुच्चा कुर्यात् ॥ ३ ॥ आगने गोष्ठं महिषीणां भिस्त्वेरा पुष्पतप्लीन
जयास्वर्वित ॥ बद्धी प्रजां जनयंतीं रं कुरुते ममग्निः शतं दं माः सपर्या स्वादा ॥ अग्नये दं ॥ अयमग्निर्दग्दप
तिः सुमं सत्पृष्टि बध्नः ॥ यथा भगव्याभ्यां दधद्रयिं पुष्टिमथो प्रजां स्वादा ॥ अग्नये गृहपतये ॥ प्रजा
या अग्नीभ्यां प्रजापत उद्गाग्नीर्मा यच्छतं ॥ यथेने यो न प्रमीयाता उभयो जीवितोः प्रजाः स्वादा ॥ उद्गाग्नीभ्यां

तेन भूतेन हविषा यमाप्यायतां पुनः ॥ ज्ञायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभिवर्धतां स्वादा ॥ इन्द्राग्निभ्यां ॥ ४ ॥
 अभिवर्धतां पयसाभिरास्मेण वर्धतां रव्यासस्त्रपोषसे मोस्त्या मनपेक्षितो स्वादा ॥ इन्द्राग्निभ्यां ॥ ५ ॥
 इन्द्रे वस्तमाविष्योऽं विश्वमायुर्व्यभुतं ॥ मस्या इन्द्रं स्वस्तये स्वादा ॥ इन्द्राय दं ॥ ६ ॥ क्रवेधिषोष्यामयिमसं त्वा
 दा हृदस्पतिः ॥ मया पत्या प्रजावती संजावितु रदः शतं स्वादा ॥ हृदस्पतये दं ॥ ७ ॥ त्वं ह्यज्ञायाम जनयेत्
 दास्ये त्वां पति ॥ त्वं ह्यज्ञास हस्त्रमायूः पिदीर्घमायुः हृतांतु वा ॥ स्वादा ॥ त्वं ह्येदं ॥ ८ ॥ इमं मे वरुण ॥ ९ ॥ तत्त्वा
 यामि ॥ १० ॥ त्वं नो अग्ने ॥ ११ ॥ स त्वं नो अग्ने ॥ १२ ॥ त्वं मग्ने अयामि भेषजं स्वादा ॥ १३ ॥ इति त्रयोदशोऽद्यादुती
 र्हत्वा ॥ समित्सं न हने हृत्वा ज्ञायाभ्यातान समस्तं राष्ट्रं भूतः अनाज्ञातादिषा यश्चित्तानि हृत्वा च धूमं त रत उप
 तिष्ठेत् सदसीत्यादि पूर्णपात्रोद्वासनं ब्रह्म विसर्जनांतं ॥ इन्द्रगावः प्रजायध्वमिहाश्वा पूरयाः ॥ इन्द्रो मदस्वद

१
क्षिणो ग यस्यो षो निषीदत ॥ इति चर्मण्युपविशत उत्तरो वरो यापुंसं प्रसृजो व पुत्रा तस्याः पुत्र व ध्या अं वे सो
मनादित्या कलिनः सोमो न पृथिवी दृढा ॥ अथो नक्षत्राणां मेपा मुपसृष्टो सोमो अधीत इत्युपवेदय । प्रस्यस्थः
प्रेयं प्रजया भुवने शो चेष्ट ॥ इति तस्मै कल्पा निप्रदाय । इदं प्रियं प्रजया ते समुप्यतामस्मिन् गृहे गा द्वेप
त्या यज्ञा गृहि ॥ एतापत्या तन्वे संसृजन् स्वाथा जीव्री विदथे मावदासि ॥ सुमंगली रियं बध्नी मांसं समेत
पश्यत ॥ सो भाग्यं मस्येदता याथास्तं विपरेतन ॥ इति वा बध्नी स्त्रं ब्रह्मणे दत्वा जपति । उभो वाचं यष्टतः
आनक्षत्रो दद्यादुदितेषु नक्षत्रेषु प्राची मुदीची चादिशमुपनिष्क्रम्य ॥ ध्रुवकांतिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवमसि ध्रुवत
स्थितं ॥ त्वं नक्षत्राणां मध्यसि समापादिष्टतन्यतः । सप्त रूपयः प्रथमांशु तिका नाम रंधती ॥ यश्च वतां
दनिन्युः षड्भुतिका मुख्ययोगं वदंती ॥ यमस्माकमेव त्वहमी ॥ इति यथा लिङ्गं ध्रुवम रंधतीम् ॥ च दर्शयति ॥

इति गृहप्रवेशहोमः॥ यद्यौपासनात्पूर्वीववाद्वाग्नेौ अनुगते खेनंस इत्यादिकृत्वा होमांतरं कृत्वा शेषं समापये
 व॥ यथा ॥ उद्वाद्वाग्नेौपासनात्पूर्वमनलेऽंतिमागते ॥ युगलाज्जांतवत्कर्म कृत्वा शेषं समापयेत् ॥ गृहप्रवे
 शहोमानंतरं अरेधतीवसिष्ठदर्शनं भवति ॥ तदा स्थालीपाकं कृत्वा ॥ ओपासनं कुर्यात् ॥ नवनाटिकाः
 भ्यङ्गे ध्वंस्थालीपाकश्चेत् ॥ परेद्युः सायंकाल एवोपासनं कुर्यात् ॥ एवं मुख्यपक्षः ॥ केचिद्देवं वर्णयन्ति ॥ ग
 त्रिन्नेधाविभज्य पूर्वभागे स्थालीपाकं कृत्वा ओपासनं कुर्यात् ॥ द्वितीये भागे स्थालीपाक एवा नोपासनं ॥ तृती
 येन स्थालीपाकः नोपासनं ॥ तथा त्रिन्नेधा कृत्वा यामिनी पूर्वभागे स्थालीपाको नित्य युक्तो द्वितीये ॥ स्थालीपा
 को नैव नित्यः ॥ तृतीये स्थालीपाको नित्यवर्त्यो विवाहः इति ॥ अथ स्थालीपाकः ॥ वरुत्तरत् आसीनः प्रा
 णाना यम्य ॥ विवादाग्निमिध्यर्थं मेनां बध्नाग्नेयेन स्थालीपाकेन याज्ञयिष्य इति संकल्प्य ॥ पत्न्या मन्वार

आयां वर एव जुहोतीत्यर्थः। अत्राग्निः प्रधानदेवतास्त्रिष्टुभं गदेवतायां हसयेन चरणस घोषश्ये। पत्नीनं
दुलान वदन्ति। प्रोक्ष्य फलीकृत्य प्रोक्ष्य अग्नये जुष्टं निर्वपामि इति बध्वादनं तं दुलान वरः चरस्थान्यानि क्षिप्य
पुनस्तृप्तोन्निवारं निक्षिप्य अग्नये जुष्टं प्रोक्षामि सरुमं वेणुस्त्रिस्तृप्तो। पुनः सम्यक् प्रक्षाल्य त्रलुनिनायाग्न
रूपरिनिक्षिप्य चरं प्रपयित्वा अभिघार्य प्रीचीनमुदीचीनं वोढूत्यप्रतिष्ठितमभिघार्य तथा प्रपयित्वा अभिघा
र्योद्गुढास्यां व्यभिघारयेत्॥ सो कुर्यायापरेणाग्निं द्वाविंशत्यं च सादयेदिति। अग्नीधनाद्याज्यभागांतेनात्र
मुखादुतिः। तथा च विधिरुने॥ नात्र श्रम्याः परिध्यर्थेन चैवाग्निमुखादुतिः॥ विवादांगतया तत्र श्रम्या एव
तिकेचनेति॥ ततः स्नुच्युपस्तीर्य चरमध्यादुरवदायाभिघार्य शिष्टं चरमभिघार्य पत्न्या मन्वारं आयां मग्न
ये स्वाहेति मध्येग्नो दत्त्वा पुनस्तुच्युपस्तीर्योत्तरार्धात् सरुदवदायादूर्ध्वं अभिघार्य अग्नये स्विष्टकृते स्वाहेत्युत्तरार्धं

व.प्र.

५३

पूर्वाधेदुत्वासमिधमिधमसंनदनंचाग्नौप्रहृत्यजयादीन्समस्तगृह्यतः प्रायश्चित्तादुतीर्द्धत्वादव्यापागंधीनन
क्रिपात्रप्रयुक्तदभाग्राणिदव्यामभ्युज्यसुवेमध्यानिआज्यस्थाव्यामूलानिमूलान्ननेदक्षिणांपालिमधःकुर्या
देवंत्रिस्तणमपादायपालिभ्यांदव्यांप्रतिष्ठाप्यएदेवतामुद्दिश्याग्रमग्नौप्रहृत्यत्रिरुद्युत्यविलेनेप्रहृत्यत्रिरंगु
ल्यानिर्द्विउपाग्निमभिमंज्यभूमिमुपस्पृश्यमध्यमंपरिधिंप्रहृत्येतरोप्रदरनुत्तराधंस्याग्रमंगारेषूपोदति
परिधीनाभिमंज्याघारसमिधौप्रहृत्यनुद्वांसुबानिधायविश्वेभ्योदेवेभ्यःसंस्त्रावभागेभ्यःस्यांदा॥ते
भ्यइदं॥तथात्रसुबोधकारिका॥पात्रासादनदभाग्रमध्यमूलान्यनुक्रमात्॥दर्बम्रुवाज्यस्त्रालीक्षाज्याभि
त्रिभ्यःपरिधीन्क्रुचा॥मूलान्ननेदक्षिणापालिमधःकुर्यात्पुनःसुचिनिधाययायास्यचतुर्णमुद्दिश्यंस्वेष्टदेवतां
हुत्वाग्राणित्रिरुद्युत्यविलेनचानुप्रहृत्यच॥त्रिरंगुल्याविनिर्द्वयदृष्ट्याग्निंभूमिमुपस्पृशेत्॥जयादयश्च

होतव्याः प्रहृत्यपरिधीततः॥ संस्त्रावंतु ह्युपात्ताभ्यां वराय वयं भवधूः॥ तथा॥ लाजहो मंविना यत्र चात्योपधि
विधिर्भवेत्॥ बार्हः समंजनं तत्र गंगेयस्य मतेन चेति॥ एवं कृतोत्तरपरिषेचनं सदसीत्यदिनात्पूर्वपात्रमुद्रास्य
ब्रह्मणो गंधं दद्यात्॥ शिष्टवरुणा सर्पिष्मता ब्राह्मणं भोजयेत्॥ वयं भवधूः वरायापचिता यदद्यात्॥ ॥ इति स्था
लीपाकः॥ सायंप्रातः अतर्द्धं हस्तो न तंदुलैर्यवैर्वा स्त्रिद्वे आहुतीर्जु ह्वयान् स्थालीपाकवद्देवतं सौराष्ट्रं दत्तं
ः प्रातः स्त्रिष्टुतं च उभयतः परिषेचनं॥ तत्र प्रयोगः॥ प्राणा नायम्यममोपाज्ञदुरितक्षयद्वारा श्रीयज्ञपुर
प्रप्रीत्यर्थं सायमोपासनं तंदुलैर्होष्यामि॥ इति संकल्प्य॥ अग्निं परित्येति परिमज्ज्य॥ अग्नये नमः॥ हुतवाहनाय न
मः॥ हुताग्निने नमः॥ रुद्राय नमः॥ ॥ १॥ देवमुखाय॥ सप्तजिह्वाय॥ वेश्वा नराय॥ ज्ञातवेदसे न॥ श्रीयज्ञपु
रुषाय॥ ॥ १॥ मध्ये रूत्यक्षतेः पूर्वादिदिक्षु अग्निमलं कृत्यादिते नु स न्य स्वेत्यादिपरिषिच्य॥ चत्वारिंशं गा इ

तिसप्तदश इति च ध्यात्वा तं दुक्तान् गृहीत्वा सायु मग्नये स्वादा ॥ इति मध्ये ग्नौ अग्नये दं ॥ पुनः किंचिदधिकं केः अग्नये
 येष्विष्टकृते स्वा ॥ उन्नरार्धपूर्वाधे दत्वा अग्नये स्विष्टकृते दं ॥ आहुतिसंसर्गप्रायश्चित्तार्थं वनस्पति होमं ॥ यत्र
 वेश्थेति दत्त्वा पुनरेकं दूष्मी दत्वा व्याहृतं भिर्वा ॥ उन्नरं परिषिच्य ॥ अग्नये त्वं नो अंतम इत्यादि ॥ रयिं दाः । स नो वो
 धि श्रुधी दव मु रूपा लो अघायतः समस्मात् । इत्येतमुपस्था योपविश्य होमसादु एषार्थं गा यत्री मंत्रं पठ
 दत्वा ॥ ए दत्त्वा मेति किंचिद्भिभूतिमादाय कलाटे धृत्वा बध्वा कलाटे च निधाय स्वस्ति अधामित्यग्निं प्रार्थय
 स्य स्मृत्या चेतिसं नदी नमिति रुक्ता गोत्रं वरमुक्त्वा नमस्कुर्यात् । एवं प्रातरपि जुहुयात् ॥ तत्र प्रातरौपासनं
 तं दुक्ते होष्यामिदृति । सूर्याय स्वाहेति विशेषः स्विष्टं हृत्समानं ॥ इति नित्योपासनं क्रमः ॥ चतुर्थी होमपर्यंतं
 जस्ममेनमग्निं धारयेत् । केचिच्चतुर्थी होमानंतरं औपासनं दूषमेकदेववदंति । तदा सायमौपासनमग्नि

मदिन प्रातर्होमेन सह कुर्वति॥ सायं प्रातरेणोपासनमिति संकल्प्यः॥ प्रातश्चेत्प्रातः सायमोपासनमिति संक०
तस्यैव दिनस्येति विशेषः इति नियमोक्तः॥ ॥ अथ स्नातीपाकदिनात्प्रभृति त्रिरात्रं दंतद्वयोरधः शय्या ब्रह्म
चर्यं क्षारलवणं वज्रं एकं शय्यासने शयीयात्तांतयोरंतरेण न्यग्रोधमोदं वरमाश्वत्थं पूरुषं पात्माशं
वा दं दं गंधालिप्तमणीयसं सूत्रेण पवित्रीतान धाय । तद्वंदं चतुर्थ्यां अपररात्रे उदीर्घा सोविश्वावसो नमसे
उमहेत्वा ॥ अन्यामिष्ठप्रभव्यां संज्ञायां पत्या मृज्ज ॥ उदीर्घातः पतिवति ह्येपाविश्वावसु नमसागीर्भि
रीहे ॥ अन्यामिष्ठपितृषदं व्यज्ञां सते भागोजनुषातस्य विधिः ॥ इति शयनदेशात्तद्वंद्वीत्वा प्रक्षाल्योदग्नि
निविस्तुतेत् ॥ ॥ अथ चतुर्थी होमः ॥ चतुर्थ्यां दिंपती मंगलज्जांतौ भूत्वाग्नेः पश्चादुपविश्य वरुज्जरत
आसीनः प्राणनायम्यममविवाहशेषांगभूतं चतुर्थी होमं करिष्यति संकल्प्याग्नीधनाद्याज्यभागान्ते

य. प्र.

५५.

नारध्यायां ॐ अग्निप्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरमित्राहं एस्त्वानाथकामः प्रपद्ये यास्यां पतिघ्निति
नृः प्रजाप्रीपथुमीलक्ष्मीघ्नीतारघ्नी मस्येतां हृणेमिस्त्वा० अग्नेयेदं० १ वायोः प्रायश्चित्ते त्वं० देवानामित्या
दि० वायवेदं० २॥ आदित्यप्रायश्चित्ते त्वं० आदित्यायेदं० ३॥ प्रजापते प्रायश्चित्ते त्वं० पूर्ववत्प्रजापतये० ४॥
४॥ प्रसवश्चोपया मश्रकाटश्चार्णवश्च धर्तासिश्च द्रविणं च भगंश्चोत्तरिक्षं च सिंधुश्च समुद्रश्च सरस्वाश्च
विश्वश्च चातेयं हि ओयश्च नोदो हितमेषां जंभेदध्मः स्वाहा॥ प्रसवादिभ्यो देवताभ्यः ५॥ मधुश्च माधव
श्च भुक्श्च गुप्तिश्च नभश्च नभस्यश्च पशवोर्जश्च सोमश्च सदस्यश्च तपश्च तपस्यश्च तेयं हि ओयश्च नोदो हित
मेषां जंभेदध्मः स्वाहा॥ मध्वादिभ्यो देवताभ्यः॥ चित्तं च चित्तिश्च कृतं च कृतश्चाधीतं च अधीतिश्च विज्ञातं च
विज्ञानं च नाम च कृतुश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च तेयं हि ओयश्च नोदो हितमेषां जंभेदध्मः स्वाहा॥ चित्तादिभ्यो दे

वताभ्यः। इति स साध्यादुत्तीर्त्वा ममिसन्नदने जुहोति ज्ञयादिममस्तान् राष्ट्रभृतः। प्रायश्चिनादुत्तीर्त्वा
लो नरं परिषिच्य प रिधीन्य सार्यै पत्नी मुत्तरत उपवेश्य पूर्णपात्रमुद्रास्यां जलं शोषं विनीय ब्रह्माणं विस्त्र
न्या परेणाग्निं पत्नीं प्रा द्भुरखी मुपवेश्य तस्याः शिरस्यात्य शोषाद्भुः स्वा० भुवः स्वा० स्रुवः स्वा० हो स्वाहा०॥
इति चतुर्भिर्निनयति। अपश्यत्वा मनसा चैकिताने दुत्यादिनाव धूर्वरमीक्षते। द्वितीयापश्यत्वा मनसा दी
ध्वानामित्यादि नावरोर्ध्वमीक्षते॥ समं जंतु विश्वे देवाः समापादुदं यानिनो॥ समो तरिश्वा संधाता समुद्दृष्टी
दिदृष्टु नो॥ इत्या - अयं शोषेण हृदयदेशो अंगुष्ठतर्जनीभ्यां णक देव समं ज्य०। प्रजापते तत्त्वं मे जुषस्व त्वं हृदे व
भिः सह सामं दं॥ विश्वे देवै गतिभिः संश्रयाणः पुंसां वदूनामातरस्याम॥ आनः प्रजापत यतु प्रजापति
राजतरसाय स म नन्वकर्ममा॥ अर्द्धमंगलीः पति लोकमा विद्वां नो भवद्विपदे सं चतुष्पदे॥ तां पूषं छिवत

मामेख्यस्वयं स्यान्वीक्ष्य मनुष्या वपति । यान ईरु रुक्ता विस्त्रयाते यस्या मुञ्जतः प्रदग्म गोपं । इति तित्ति
 स्यो जपि वा । आ रो दो रमित्यनुवाकं ममा वे श ने जपेत् । आ रो दो र मु प व दं स्व वा दं परिष ज स्व ज्ञा या १ गु मन स्य
 मानः । तस्यां पुष्य तं मिथुनो मयो नी च व्दी प्रजां जनयती १ सुरे त सा । आ र्द्र गारण्या यत्रा मं थ पुर पं पुर पेण
 शक्रः । तदेतौ मि थुनो मयो नी प्रजाया मृते न दं ग उतं ॥ अ दं ग मं म द्धा मो ष धी ष दं वि २ वे पु भु व ने ष तः
 अ दं प्रजा ज्ञा ज न यत पि त्वा म दं ज नि भ्यो अप रि पु पु नान ॥ पु त्रि ले मा कु मा रि णा वि श्व मा यु ज्यं नु तं । उ भा
 दि र ए प रं ष सा वी ति दो वा रु त ह्स् ॥ दं श स्यं त्वा मृ ता य कं ॥ शं मू द्यो रो म शं २ थो दे ने पु रु णु ता दु वः इति ज
 पे द न्यो ये ना मभि मं न्न येन । ततः आ चार्या य द्दि ण गो मू यं द्वा ग ण प ति प्रार्थ नां कृ त्वा स मि धि आ त्म न
 त्रि वा ग्नि स मा रो प येत् ॥ स मि दा रो प ण मं न्नः । उं अ यं ते या नि र्वा त्वे या य तो ज्ञा तो अ रो च था । तं ज्ञा नं न ग्नः

आरोहाथानोवर्धयारयिं। सरुन्मंत्रेणाद्विस्तृप्तींसेकंकुर्यात्सरक्षणंचकुर्यात्। पुनः द्वितीयदिनदोमकाले
अक्षतैः सदतांसमिधंगृहीत्वा। आजुह्वानः सप्रतीकः पुरस्तादग्नेस्वांयोनिमांसीदसाध्या। अस्मिन्सधरे
अभ्युत्तरस्मिन्निश्वेदेवायज्ञमानश्चसीदत॥ उद्धुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृद्येनमिष्टापूर्तेसंरज्जेथामयंच। पुनः रुः
ष्वः स्वापितरंयुवानमन्वातांसीत्वयितंतुमेतम्॥ इति द्वाभ्यांलोकिककाग्नेोसमिधंनिधायोपासनंकुर्यात्।
यद्वा। याते अग्नेयस्ति यातनूस्तयेह्यारोहात्मात्मानं॥ अष्टावर्गनिरुण्वन्नस्मेनयापुरुणि। यतोभूत्वायज्ञ
मांसीदस्वांयोनिं॥ ज्ञातवेदोभुवआजायमानः सक्षयएक्षि॥ इति दोमांतेदक्षिणहस्तमग्नेोप्रतितण्यमु
त्तेनिधायकृष्णाणमंतः प्रवेश्यात्मनिसमारोपणंकुर्यात्॥ पुनदोमकाले। उपाचरोदज्ञातवेदः पुनस्तंदेवभ्यो
हयंबहनः प्रज्ञानंन। आयुः प्रज्ञांरयिमस्मासुधेसज्जमोदीदिदिनोदुराणे॥ इत्येतःप्रविष्टमग्निंउर्ध्वमुत्त

रूप्यलौकिकाग्नौ साक्षत समिधं निदध्यात् । तत्र ओषोषं सनं कुर्यात् । तथा अक्षता वेधमादाय सम्यग्वायुं
 निरुह्य च । मंत्रमुक्त्वा हस्वनाह्वे वेधमग्नौ विनक्षिपेत् । एथिव्याः मेरु एतन्नपिः स्मृतं लंछं हः ॥ क्रुमो देवता ॥
 आसनं वि० एथिव्याया ध्याना लोका देवित्वं विष्णुना धृता ॥ त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चारणं ॥ इत्यासनं
 कृत्वा ॥ तत्रोपविश्य । प्राणायामादि सर्वमोपासनं कुर्यात् ॥ अथ चतुर्थी होमानंतरं कृत्वा चारणं प्राप्नोति कुर्यात् ।
 तत्र कन्यादानखले शुक्लपीतारक्तश्यामविशुद्धितंदुलेः कृतचतुष्कोपरि पंचवर्णेः स्मिन् वितो मामहेश्वरकक्ष्मी
 नारायण प्रतिमा युक्तमपि धानचित्रतघटं संस्थाप्य तत्रो मामहेश्वरादिव संतादिषट्पूजां च प्रतिष्ठापू
 जां च कुर्यात् ॥ तदस्तु मित्रेति प्रतिष्ठाप्य । गोरीर्मिमाय० अंबकं इति मंत्रेण तु मामहेश्वरपूजा ॥ श्रीश्वते ल
 क्ष्मीश्व० महस्त्रशर्चितिलक्ष्मीनारायणपूजा । वसंतं नर्तुनेति वसंतादिषट्पूजा ॥ ॐ वसंतं नर्तुना देवाः

वसवः स्तुतस्तुतं । रथं तरेण तेजसा । हविरिंद्रेवयोर्धुः । - - ए देवास्तुताना रुद्राः पंचदशेस्तुतं । रुद्रतायश्च
सावकं । हविरिंद्रेवयोर्धुः । वर्षाभिर्ज्ञेतुनादित्याः । स्तोमे सप्तदशेस्तुतं ॥ १॥ वैरूपेण विज्ञो ज्ञसा ॥ हवि
रिंद्रेवयोर्धुः । शरणं देवतुना देवाः । एकविंशं शस्त्रभवः स्तुतं । वैराजो न श्रिया श्रियं ॥ हविरिंद्रेवयोर्धुः
देमंते न तुना देवाः । मरुतः स्तुतं वैरुतं । बलेन शस्त्राः स हः । हविरिंद्रेवयोर्धुः । शैश्वरेण तुना देवाः । त्र
यः स्त्रिंशत् मरुतः स्तुतं । सत्येन रेवतीः शत्रं ॥ हविरिंद्रेवयोर्धुः ॥ २॥ पूजां विधाय । दीपावली रुद्राः । श
कुल्यादि नैवेद्यं दत्वा गुल्फास्तोमामहेश्वरपूजां विधाय । सुमंगली रियं वै धरिति सिंधू रं वध्वे दत्वा । सुवा
सिनीभ्यः । उमामहेश्वरप्रीतये सौभाग्यप्राप्तये वा एकाकृत्सरादि पुरित वेषु पात्राणि दापयित्वा दंपत्योर्लवण
तंदुलनिर्मितदक्षिणां च रीदकुलितदस्त्या रोदणं कारयेत् । तत्र मंत्रः ॥ आत्न इंदूक्षमंतं चित्रं ग्राभं संग्र

ॐ नमः । महाहस्तादक्षिणेनोत्तमः प्रदक्षिणेन हस्त्यारोहणं कारयित्वा । ततो मिथुनत्राक्षणेभ्योन्येभ्यः सुवासि
नीभ्यः तांबूलानि दद्यात् । ततो बधूवर्याः तांबूलानि भोजयेत् । तत्राग्निं योगदीप्त्वा ब्राह्मणान् विमर्जयेत् ॥
इति विश्वं प्रकाशाभिषद्धतानागवल्याख्यं लौकिकं कर्म समाप्तं ॥ अथ विवाहात्यं च मदिने दशमे वा कंकण
स्तंभवलिः । तत्र विवाहार्थमावाहितदेवताविमर्जनं करिष्ये । पंचपात्रिकाः मंडुपदेवताः मातृकादिदेवताः
कंकणं च प्रत्येकं संपूज्य नैवेद्यानि देत्वा । यांतु देवगणा इति विमर्जयेत् । कंकणं मंत्राभ्यां कंकणं मानचयित्वा
दृष्टवंधुभिः सह भुंजीयात् । आशिषश्च वाचयेत् ॥ इति कंकणोच्चनं ॥ अन्यांस्वारंभणीया ॥ यदि चतुर्थी होमम
ध्ये पूर्णमासी प्रातस्तस्यां पूर्णमास्यां स्वारंभणीया मुष्टिरुत्वा प्रतिपदि स्थालीपाकं कुर्यात् । चतुर्थी होमानंतं गं चे
त्तद्रापश्चादेवं कुर्यात् । तथा च चतुर्थी होममध्ये तु प्राप्य ते यदि पूर्णमा । प्रक्रम्य यागः कृतं स्य अन्वाधानपुरःसरं
ति-

अथ प्रयोगः ॥ प्रातरोपासनं कृत्वा प्राणानां यम्य ॥ म म दर्शपूर्णमासस्वादीपाकसिध्यर्थमन्वारं भणीयेन स्था
दीपाकेन यक्ष्ये ॥ तत्र अग्नि रग्ना विष्णु सरस्वती सरस्वानाग्नि भंगी चेति प्रधानदेवताः ॥ स्विष्टचरुदंग देवता श्री
हिमयं चरुद्रव्यमिति ॥ चरुं श्रपयित्वा अग्नि प्रज्वालनाद्याज्यभागांते ० मुखोदुतिं द्रुत्वा ॥ सरस्वत्यै स्वाहा
इदं सरस्वत्यै ० सरस्वते स्वा ० सरस्वते इदं ॥ इति द्वे आहुती जुहुयात् ॥ ततः आमावास्यां वै सरस्वती पूर्ण
मासः सरस्वानिति श्रुते अथ वा पूर्णपश्चादुत्तपूर्णपुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासीति गाय ॥ तस्यो देवाः
अधिसंवसंत उत्तमेनाक इदमादयं तां स्वाहा ॥ पौर्णमास्य ० यत्ते देवा अदधुर्मागधेयम् मातास्य संवसंतो
मद्विनाम सानो यतं पिष्टुर्विश्ववारैरयिनो धेहि मभगे सुवीर ॥ स्वाहा ॥ अमावास्याये इदं ॥ इत्याद्याहु
ती जुहुयात् ॥ ततः स्रुच्युपस्तीर्य ॥ चरुमध्याद्विष्वेदाय सरुदभिघार्य ॥ शिष्टं चरुमभिघार्य ॥ पत्यामन्वा

रब्धायां। अग्नये स्वा। अग्नये इहं। पुनस्तथैवा वदय। अग्नाविहमूंभ्यां स्वा। अग्नाविहमूंभ्यामिहं। सरस्वत्ये स्वा
 हा। सरस्वते। अग्नये भगिने स्वा। अग्नये भगिने इहं। स्विष्टकृद्वं चरुमभिघार्य सुच्युपस्तीर्य। उत्तरगर्धा
 तमसकृद्वदयद्विभघार्य अग्नये स्विष्टकृते स्वाहेत्युत्तरगर्धपूर्वा धेनुत्वा॥ त्यागः॥ सर्वत्र मुगमः॥ तथा वि
 धिरत्र कारिका॥ अभिघार्य च संशिष्टं द्विप्रत्यभिघारयेत्॥ प्रधानहोमेषु बहूषंते प्रत्यभिघारणं॥ लेपं
 प्राश्याच्चम्य॥ समित्संनदनमग्नावाधाय। जयादि समस्तानां शुभतः॥ अनाज्ञाताहीनुत्वा। वर्हिः समंजनं
 कुर्यात्। परिधिप्रहरणं नास्ति॥ परिधीनपसायं। संस्त्रावंदुत्वा जगंपरिधिवापूर्णपात्रं मुद्रुस्य त्रैलोक्यविमर्ज
 नांतं॥ तथा। व्रतेषु शांतिहोमेषु विभ्रष्टेष्टोदयोत्सवे॥ चरो प्रथमं केचैव त्राम्या एव न संशयः॥ प्रथमं चरति
 स्मार्तान्वारंभणीया॥ तदनंतरमन्वाधानं कुर्यात्॥ अत्र मूलकारिका॥ अग्निगताग्नांसहितश्च विहमूंभ्यां सर

स्वतीचेवतथासरस्वान ॥ अग्निर्भगीस्त्रिसृष्टग्निरेतेत्रमेणदेवाश्चद्रुनेजयादीन ॥ इत्यान्वारंभणीये
ष्टिः ॥ ॥ अथान्वाधानं ॥ पर्वणि प्रातरोपासनं दत्त्वा ० प्राणानायम्य ॥ अथेत्यादिषोर्णमांसेनाग्नयेन स्था
लीपाकेन तत्राग्निः प्रधानदेवतास्त्रिसृष्टं गंदेवता ॥ श्रीहमयेन चरुणा सद्यो शो वायुश्च ॥ तत्र सांगाः
सर्वा देवताः सां नहिता भवेतु ॥ विद्युदसि विद्यमेपाप्मानमृतात्सत्यमुपैमि ॥ इत्युपसृष्टेन ॥ अमावाः
स्यायाममावास्येनेति विशेषः ॥ इत्यन्वाधानं संकल्पः ॥ प्रतिपदि प्रातरोपासनं दत्त्वा पत्यु च दत्ति तंडुला
नक्षत्रं प्रतिपदि पंचमुहीने मये ज्ञेयं निर्वपामीति त्रिस्तु स्मी चतुर्थं मत्वा रापस्तु पंचमः इति निरूप्योक्त
ये ॥ अथोपासनीयः प्रोक्षणाधिश्चपणाधिस्तुलीपाकवत् ॥ पात्रप्रयोगाद्यग्निमुखांततः स्तुत्युपस्ती
र्यं ॥ द्वादशायं स रुद्रभिघायो ॥ शिष्टं चरुमभिघायं अग्नये स्वाहेति जुहोति ततः स्त्रिसृष्टं तंडुलोत्तरं समि

धमिधमसंनहनंदुत्वा ॥ प्रथममतिपदिज्ञयादीन्दुत्वा ॥ अनाक्षानां दीन्दुत्वा ॥ बर्हिः समंजनं परिधिप्रहरणं च
 त्वा ॥ संस्त्रावंदुत्वा नरं परिषिच्य ॥ ब्रह्मणो विसर्जनांतं ॥ रुहिरसीत्यप उपस्पृशेदितिसर्वं कुर्यात् ॥ अत्र रुष
 भद्रक्षिणानास्ति ॥ पूर्णपात्रं दक्षिणा ॥ अष्टमुष्टिभवेत्किंचित्किंचिच्चत्वारिपुष्कलं ॥ पुष्कलान्येव चत्वारि पूर्ण
 पात्रं न दुच्यते ॥ तस्याग्निरोत्रिको वा विधिस्त्याजस्य प्रयोगः ॥ चरुपक्वा ॥ चतुष्पात्रप्रयोगाद्यग्निमुखांतं ॥ च
 रणासु च पूरयित्वा तत्रैव भागत्रयं कृत्वा ॥ अग्नये स्वादेत्येकभागं दत्त्वा तच्छेषं मुत्तरतो भूम्या ओषधी
 भ्य इदं नमोति लेपनिमज्ज्य ॥ अग्नये स्विष्टकृते स्वादेति द्वितीयभागं दत्त्वा तच्छेषं दक्षिणतो भूम्या पितृ
 भ्य इदं नमोति प्राचीनार्वाती लेपनिमज्ज्य ॥ अवशिष्टतृतीयभागात्किंचित्प्राश्याचम्य पुनः प्राश्याच
 म्योदुद्गाहृत्योष्टुष्पशेषं भक्षयित्वा हस्तं निर्लिङ्ग्याचमेत् ॥ ततो नाक्षानां दिवा यश्चिन्ता दुती दुत्तोत्तर

परिषे च नादिकुर्यात् ॥ रुधिरसीत्यप उपस्युजोत ॥ यदि प्रथम पर्वणि यदूण मधि मासो मृद पोष मासो वा स्यात् ॥
तर्हि प्रथम पर्वणि नोपक्रमं कुर्यात् ॥ ॥ अजीजनदिति पूर्ववत् ॥ विश्व प्रकाशाभिध पदूतो ते तृतो समाप्तः प्रतिपत्त
होमः ॥ ॥ पथिरुद्धोमकर्मच ॥ गुरुभागं वयोमृदेयदूणे चंद्रसूर्ययोः ॥ मलिम्लुचे तथा प्रष्येनात्वारंभणमिष्य
ते ॥ ग्रंथांतरेपि ॥ खंडे पाते च संक्रांतो मृदे जन्मगे दौ दिने ॥ वैधृत्या मिष्टि संधानं कर्तुं शूर पशु क्षयः ॥ एवमादि निमि
त्तेन एकस्मिन् अथ मेगते ॥ कुर्यात्पथिरुद्धं होममिति सोमविदो जगुः ॥ तथा ॥ आद्योति यत्ने खलु पोर्णमास्ये दर्श
थ चेष्टि पथिरुद्धसमाग्यं ॥ कुर्यात्पथिरुद्धेन सदा द्विजातिः संवत्सरे वा ययरो प्रयुजे ॥ अथ प्रयोगः ॥ प्राणान
यम्यगमं प्रथम प्रतिपदः एकस्याः प्रतिपदो वा अतिक्रम दोष प्रायश्चित्तार्थं पाथरुदिष्टाय श्ये ॥ वरंश्च पयित
अग्नये पथिरुद्धे स्वाहोति शेषं प्रथम प्रतिपदिष्ट्या समानं ॥ ॥ अजीजनदिति ॥ विश्व प्रकाशाभिध पदूतो समाप्तः
पथिरुद्धोमकर्मच

अथविभ्रसेष्टिः॥ गुरुमृदादिभिर्दोषानमि तेनचकेनचित्॥ दूती यपवांति क्रांते विभ्रसेष्टिर्विधीयते॥ अ
 ग्नयेचतथेद्रायसोमायसिंहकृत्युन॥ दायवेदिध्मतंत्रेणविभ्रसेष्टिं प्रयादिकमिति॥ चरुं श्रपयित्वा।
 जुहुयात्॥ शेषपथिरुदित्यासमानं॥ ॥ इतिविभ्रसेष्टिः॥ अथवैश्वानरोष्टिः॥ गुरुमृदादिभिरंशुमांसि
 संक्रांतिदोषेणमलिकुचेन॥ यदातृतीयाप्रतिपत्त्यतिवैश्वानरोष्टिस्तदाविधेया॥ इत्यंत्रेः॥ विष्णुरपि। दि
 नमासादिभिर्दोषैर्दंतुभिः केचिदप्यथ॥ अतीताप्रतिपत्त्येक्यपथिरुच्चरमिच्छति॥ अतिव्रंतादूतीयाचे
 द्विभ्रसेष्टिंतुहावयेत्॥ यद्यतीयान्तृतीयातर्हि वैश्वानरोचरेत्॥ अथप्रयोगः॥ प्राणानायम्येष्टिं प्रयाति
 क्रमदोषपरिद्वारायं वैश्वानरोष्ट्याय हव्यं॥ तत्राग्निर्वैश्वानरोवरुणोर्ध्विकावा इति तिस्रः प्रधानदेवताः।
 सिंहरुद्रंगदेवताः। एकमेवब्रह्ममयं हविस्त्रिधाविभज्यन्निर्द्वावेषचरणोद्ध्मतंत्रेणसद्योयक्ष्यं॥ तत्रसां

गा इत्यादि पूर्ववत् । चरुं श्रपयित्वाग्निमुखांते अवदानक्रमेणादाय जुहुयात् ॥ वैश्वानरोऽन इत्यादि । एष्टोऽग्नि
ति मंत्रद्वयं ॥ अग्नये वैश्वानराये नमः । अवतेददः ॥ उजममिति मंत्रो । वरुणाये । दधिक्राव्याः ॥ आदधि
क्रादिति मंत्रो । दधिक्रावभ्यः ॥ खिहृरुतं हुत्वा गोपं प्रथमप्रतिपद्वत् समापयेत् ॥ ॥ अग्नीजनदिति विश्व
प्रकाशाभिधपद्वत् तत्तत्तु वैश्वानरायागण्यः ॥ ॥ चतुर्थ्यामिति पन्नायां प्रतिपद्यग्निमान्द्विजः निर्वपे
द्विधनासम्यक्तं तंतुं मते गये ॥ १॥ इमां तंतुमतीमिहि पुनः संधानपूर्वकं ॥ अतिक्रमेग्निविल्लेहे कुर्यात्
पूर्वकं च ॥ २॥ तदा द्वावह्मुः ॥ पंचम्यामिति पन्नायां प्रतिपद्यग्निमिद्वयं ॥ पुनः संधानक्रमेण कुर्यात्तन्नाग्नि
रपि द्विजः ॥ पुनः संधानमग्नैव क्ष्यते ॥ अन्वाधानविस्मरणे । अन्वाधानमकृत्वे वसमिध्यात्मनि वा यदि ॥
आरोपितो न कुरुतत्र मंत्रपूर्वतदानं । विरुज्यलोकिके वाग्नावलं कुर्यात्प्रसिध्यै । पुनस्त्वादित्यमंत्रेण

प्र.
५२

निदध्यात्समिधंततः॥ श्रद्धां मेधामिति प्रोच्य नमस्कृत्वा तु पूर्ववत्॥ अन्वाहध्यात्प्रयत्नेन भुंक्ते विस्मृत्य वेय
दि॥ सायमौपासनं कृत्वा अनाज्ञातव्रुषेण च॥ दृत्वा वा यद्विवाज्रस्वापूर्ववत्समिधं न्यसेत्॥ अन्वाहध्याद्यदा साय
मतीत्यादुक्तमार्गतः॥ अनाज्ञातव्रुषेण यत्नं नः सत्वं न इत्यपि॥ आज्या दृतीः पंच दृत्वा भूरादित्या हृती स्तथा॥
अन्वाधानं विधायाथ सुहृत्पाकं समाचरेत्॥ अन्वाधाने हि मध्ये तु ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः॥ उदुत्य मुदुत्यं चित्रं
दृत्वा ज्येष्ठे हि माचरेत्॥ सूर्योपरागे तु द्वयोर्ग्रहा दृतित्रयं॥ चंद्रोपरागे तु नवो नवो भवति मंत्रतः॥ यमा
दित्या अनेनापि तु द्वयोर्ग्रहा दृतिद्वयं॥ बृहन्नारदीये॥ अन्वाधाने हि मध्ये तु ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः॥ प्राय
श्चित्तं मुनिश्रेयाः कथं कुर्वन्ति याज्ञिकः॥ चंद्रोपरागे तु द्वयोर्ग्रहा दृष्टमे सोम इत्युच्यते॥ आप्यायस्वेत्यर्चां चैव से
म्यास्तस्मै च तत्तथा॥ सूर्योपरागे तु द्वयोर्ग्रहा दृष्टं जातं वदसं॥ आसत्येनोदुयं चैव च यौ मंत्रा उदाहृताः॥

इति यद्वेदप्रार्थनाश्च ज्ञेयः ॥ अथ वैश्वदेवः ॥ यद्वेदेनाह्वयः पापापनुत्तये पञ्चमहायज्ञः कर्तव्यः ॥ देवापितृभू-
तमनुष्यब्रह्मयज्ञः ॥ तत्र होमो देवयज्ञः ॥ तर्पणं नित्यं यथा दत्तं च पितृयज्ञः ॥ बलिद्वयं भूतयज्ञः ॥ अन्नदानं
मनुष्ययज्ञः ॥ वेदपाठं ब्रह्मयज्ञः ॥ स्तुतिरुत्तरतां वक्ष्यामः ॥ यज्ञचतुष्टयात्मको वैश्वदेवस्तस्य प्रयोगः ॥ अथ
वैश्वदेवं चतुर्दशमहः पर्वं भवतीति ज्ञात्वा त्रतोपक्रमेदं पत्योर्द्वादशाहमधः शूयान् ब्रह्मचर्यं शारलवणव-
र्जनं च त्रयोदशहं न्युपवासश्चतुर्दशहं तिषार्वणवद्वैश्वदेवस्थालीपाकं कृत्वा गृहपाकाद्वाहविष्णुमादाय
अन्नसंस्कारद्वारा आत्मसंस्कारार्थं वैश्वदेवं कुरिष्यति गं कुर्याद्विद्युदसीत्यपउपस्पृश्य स्मार्तिपत्रं नेवाग्ने-
परिषिच्य अग्नये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ध्रुवाय भूमाय स्वाहा भ्रुवक्षितये स्वाहा अच्युतशि-
तये स्वाहा अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा इदं नममेतित्यागः ॥ हस्तिने वज्रं दद्यात् परिषिच्य उत्तरत उस्मभ

स्मनि नृणां दुःखापरिषिच्य । शान्तिनां पृथग्देशं संस्कारोद्गमेन परिमृज्या बोक्ष्य न्युपपश्चात्कामं तंतून्मी परिषेचनं
 । तत्रादौ प्राणाना यम्या च कंडनीपेषणी चुद्धी मार्जनी चोदधान्यपि ॥ इति पंचसूनापनुत्तये तत्र स्थातान्याह
 ष्य बलीनि इहा द्वाग्धिपुं इति संकल्प्य ॥ तत्र स्थाने पुबलिदानस्य मोक्षार्थाभावादेकत्रैवाग्नेः पश्चात्त्यंजनदंडाका
 रेणाग्नेर्वा मकरेण्यजनं दंडं स्थितिं कृत्वा बलीन्दद्यात् । तौ मरंयजनं चामैरित्यग्निध्याने चोक्तत्वात् ॥ अथ बली
 नां देशेऽहो देशे समवेतानां स्रुत्वा स्रुत्वांते परिषेचनं द्रुत शेषः संस्तुज्य बलीं हरेत् ॥ आपरेणाग्निं उधर्माय
 स्वाहा ॥ अधर्माय स्वाहा ॥ इत्युदगपवर्गं मुदधानं संनिधौ दत्वा पृथक् पृथक् परिषिच्य ॥ अद्भ्यः स्वाहा ॥ इ
 ति धर्मबलेः पुरस्तादंगा रस्य मध्यं परिषिच्य ॥ ओषधि वनस्पतिभ्यः स्वाहा ॥ रश्मौ देवज्ञानेभ्यः स्वाहा ॥ इ
 त्यां हति दूयं सत्प्राक् प्रागपवर्गं मुत्तगपूर्वे देशे गारस्य दत्वा ॥ दूयो रेक परिषेचनं ॥ नतः अधर्माय बले र

नरतः प्रागपवर्गः। गृह्याभ्यः स्वा० श्रवसानेभ्यः स्वा० श्रवसानपतिभ्यः स्वा० सर्वभूतेभ्यः स्वा० इति चतुर्भिः
प्राक्यं त्र्यांकोणदेशे दत्तासमंतं परिषिच्य। अधर्मायेति बलेः पुरस्तात्कामाय स्वादा० परिषिच्य भाष्या
यां० तत्प्राक् अंतरिक्षाय स्वादा० इति देहल्यां आहुतिं दत्वा परिषिच्य० तत्पूर्वतः यदेजति जगति यच्च चेष्टति
नाम्नो भागो यन्न मन्त्रे स्वादा॥ वायवे इदं० इति कपाटागलादुतिं दत्वा परिषिच्येत्॥ ततो धर्मायेति बलेः दक्षि
णतः प्रागपवर्गं पञ्चयाकारेण। पृथिव्ये स्वा० अंतरिक्षाय स्वा० दिवे स्वादा० सूर्याय स्वादा० चंद्रमसे स्वा०
नक्षत्रेभ्यः स्वादा० इंद्राय स्वादा० बृहस्पतये स्वादा० प्रजापतये स्वा० ब्रह्मणे स्वादा० इति देशभिर्ब्रह्मस
दने दत्तासमंतं परिषिच्य। पृथिव्याहुते दक्षिणतः प्राचीनाधीति पितृलिङ्गे तेषु कृत्वत्। पितृतीर्थेन। स्व
धापितृभ्यः स्वादेति दत्वा। अप्रदक्षिणं तूहमी परिषिच्य तत उन्नतः स ग्येन न मोरुदाय पथु पतये स्वादा०

प्रादक्षिणं परिषिञ्चेत् ॥ ततो देवयज्ञं करिष्यदुत्तिसं कल्प्य विद्युदसीत्यपः सृष्ट्वाग्निं परिषिञ्च्य देवेभ्यः स्वाद्वेति
 हविष्यं दुतोत्तरं परिषिञ्च्य रुष्टिरसीत्यपः सृष्ट्वाग्निं ॥ एवं प्राचीनावीतीपितृयज्ञं करिष्य ॥ अग्ने दीक्षयतो भू-
 मो हविष्यमहविष्यं च पितृभ्यः स्वधास्त्वितिकुर्यादं प्रदक्षिणं परिषिञ्चनमेवं यज्ञोपवीती भूतयज्ञं ॥ अग्ने
 रत्नरतः भूतेभ्यो नम इति दद्यात् प्रादक्षिणं परिषिञ्चनं ॥ एवं मनुष्ययज्ञं निवीती दं अग्नेो मनुष्येभ्यो दंतेति
 कुर्यात् प्रादक्षिणं परिषिञ्चेत् ॥ सनकं नंदनं सनत्कुमारं सनत्सुजातं अमर्षोदपंचशिखिभ्यो मनुष्येभ्य इदं नम-
 स ॥ ततः पुनरुपवीती अग्नेः पश्चाद्गौतोरक्षो देवज्ञनाहुतेः प्रागुदपवर्गं प्रजापतये स्वादा ॥ परमेष्ठिने स्व-
 दा ॥ यथाकूपः शतधाराः सहस्रधारे अक्षितः ॥ एवामेव अस्तु धान्यं सहस्रधारमक्षितं ॥ धनधान्ये स्वा-
 दा ॥ इत्याहुतित्रयं कोशसदने दत्वा परिषिञ्च्य ॥ ये भूताः प्रचरन्ति दिवान् जेवन्ति मिष्ठं तां विदतु रस्य प्रेष्याः

तेभ्यो बलिं पुलिका मोहरामि मयि पुष्टिं पुष्टिपतिर्ददातु स्वाहा । इति धर्मादिबलीनामुपशान्तिक्षिपेत् ॥ इति ध
र्मभेदाद्देहाय स बलिं दद्यात् । सायं गृहादुपरिवेश्य देववे होय सो ॥ अथ विष्णुप्रीत्यर्थं मग्नदानं करि
ष्य इति संकल्प्य सर्वान्नातृ गृहीता ॥ दद्यामि त्यग्निं वेदति रत्यादियशो यज्ञस्य दक्षिणा इत्यंत मुक्ता मामोपा
नतुरित क्षयो मे कामः समृद्धता मिति विष्णुप्रीत्यर्थं ब्राह्मणायाग्रं दद्यात् ॥ आसमात्रं मग्नो राजुद्रया
त् ॥ अन्नकारिका ॥ आशेषं जुहुयाद्दत्ततः स्वाहेत्युदगिदडा ॥ भार्गवसंस्तुत्येव लयेद्देवपुत्रान्निक्षिपेद्दु
वि । एकां जले रुडे देव मध्ये गार्ग्यं पुरो वद्विः । चतस्रोऽन्निक्षिपेत्कोणैः एकां रात्र्या स्तुते न्यसेत् । देहव्यां च कृपा
देवैः एकैर्कोऽन्निक्षिपेत्क्रमात् । न्यसेदशन्नं स्मरेत्त एकां दक्षिणतः स्तुतः । दशैकमध्वरं द्राय न्यसेदेकां ततो व
द्विः ॥ त्रितीयभागाद्दुदुषे ब्राह्मणाय निवेदयेत् । द्वितीयः पितृभूतानां यागं कुर्याच्चतुर्थतः । पंचमो नर

तत्तत्तद्विद्वेद्येष्टिश्चपार्थयोः । अथनानाज्ञाविभ्यःपुराणोक्तबलिदानं । देवामनुष्याः पशवोवयामिसिद्धाययक्षे
 रगदेत्यसंघाः । प्रेताः पिशाचास्तरवः समस्ता येनानमिच्छन्तिमयप्रदत्तं ॥१॥ पिपातिकाकीटपतंगकायावुभु
 क्षिताकृमांनिबन्धबद्धाः । प्रयांतुतेतृप्तिमिदंमयानंतैभ्योविस्मृतंमुनिनोभवंतु ॥२॥ एषानमातानपितानवंपु
 नैवान्नसिद्धिर्नतथान्नमस्ति ॥ तत्तत्सयेनैभुविदत्तमेतन्नेयांतुतृप्तिमुदिताभवंतु ॥३॥ भूतानिसवाणितथा
 न्नमेतदहंचविष्मुर्नपतोऽन्यदस्ति ॥ तस्मादहंभूतनिकायभूतमन्नंप्रयच्छामिभवायतेषां ॥४॥ चतुर्दशैर्भूतग
 णायण्यस्तत्रास्तितायेस्वित्भूतसंघाः ॥ तस्यैर्मनंहितयाविस्मृतंतेयांतुतृप्तिमुदिताभवंतु ॥५॥ श्वभ्यो
 नमः । श्वपचैभ्यो । बांडालेभ्यो । विहंगेभ्यो । पातितेभ्यो । पापरेणिभ्यो । त्रिमिभ्यो । वायसेभ्योनमः । एतान्व
 क्षीन्नुद्देगदिशिप्रागपवर्गपंक्त्याकारेणदद्यात् ॥ अथकिंचिदन्नशेषंरुदीत्वाबहिरागत्यश्वानोद्दिश्याम

बद्धौ वै वस्वतकुलोद्भवौ ॥ ताभ्यां बलिं च दास्यामि रक्षेतां पथि मांसदा ॥ तं द्वारं लवा यज्या याम्या वै नैऋतास्तथा ॥
वायसाः प्रतिगृह्ये तु भूमामन्नं मयार्पितं ॥ इति श्वान बलिं वायस बलिं दद्यात् ॥ पादौ प्रक्षाल्या च म्यग्रदं प्रवी
रोत् ॥ अथ स्वधितु नुदिश्यान्नं ब्राह्मणेभ्यो दद्यात् ॥ प्रथमतः पितृयज्ञ बलिदानानंतरं वा दद्यात् ॥ इति नित्येथा
दुमेतत् ॥ नाम गोत्रानुपूर्वकं कुर्यात् ॥ सोमभ्येय्यः सर्वहिता पवित्राः पुण्यराशयः ॥ प्रतिगृह्यंतु मेघासंगा वस्त्रे
लोक्य मातरः ॥ इति गोत्रासंदेष्टात् ॥ देवरुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ इत्यादिभिः अन्नहोमं सकलहो
मं कुर्यात् ॥ देवरुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ देवरुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ देवरुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥
नश्नरुमतस्यावयज्जनमसिस्वादा ॥ यद्रुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ यद्रुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ यद्रुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥
एनमो वयज्जनमसिस्वादा ॥ यद्रुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ यद्रुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥ यद्रुद्रतस्येन सोमवयज्जनमसिस्वादा ॥

५. प्र.

६६

प्रतेतस्मिन्तरे नो वस वो नि धन स्वाहा ॥ कामो कार्ष्णिन्मो नमः ॥ कामो कार्ष्णिन्कामः करोति नाहं करोमि कामः क
 र्ता नाहं कर्ता कामः कारयिता नाहं कारयिता एष ते काम कामाय स्वाहा ॥ मन्युर कार्ष्णिन्मो नमः ॥ मन्युर कार्ष्णि
 न्मन्युः करोति नाहं करोमि मन्युः कर्ता नाहं कर्ता मन्युः कारयिता नाहं कारयिता एष ते मन्यो मन्यये स्वाहा ॥
 इति प्रत्यहं होमयेत् ॥ पापं नाशयति ॥ धने धान्यं आयुः प्रजारुधि श्रुतायते ॥ व्याहृतिभिश्च दत्त्वा स्वस्ति
 श्रद्धामित्यग्निं प्राश्य नमस्कृत्वा तिथिभिः सह संज्जीयात् ॥ तथा ॥ प्रतिथिर्यस्य भन्नाशो गृहीत प्रतिनिव
 र्त्तते ॥ सदत्वा दुष्टं तं तस्मै पुण्यमादाय गच्छतीति ॥ अथ वैश्वदेवा वश्यकत्वमाह्वयमः ॥ अहं त्वं वैश्वदेवं नृभंज
 ते येद्विजाधमाः ॥ रथाने नान्नपाकेन काकयोनिं व्रजं तते ॥ वैश्वदेवेन ये हीना आतिथ्येन विवर्जिताः ॥ सर्वते र
 णमात्नेयाः प्राप्त वेदा अपि दूजाः ॥ पापो वायद्दिवा राक्षो मातुः पितृ घातकः ॥ वैश्वदेवे तु संप्राप्ते सोति

धिः स्वर्गसंयदः ॥ न एछे ह्योन्नवरणं न साध्यायंकदाचन ॥ इदमेवायं येदन्तं सर्वदेवमयोद्दिष्टः ॥ काष्ठभार
सहस्रेण घृतकुंभशृङ्गेन च ॥ अतिथिर्यस्य भग्नशस्तस्य होमो निरर्थकः ॥ नाश्रंति पितरस्तस्य गृहे दत्ता
मपि स्वधां ॥ इदं दद्यात् सर्पिणां तं तैलशारविवर्जितं ॥ दध्ना तं पयसा तं चातदभावे बुनापि वा ॥ अन्न
ते वैश्वदेवे तु भिक्षो भिक्षार्थमागते ॥ उद्धृत्य वैश्वदेवाथं भिक्षां दत्वा विमर्जयेत् ॥ वैश्वदेवरुतं होषं उक्तो
भिक्षुर्व्यपोद्धतं ॥ न हि भिक्षुरुतं होषं वैश्वदेवो व्यपोद्धति ॥ अन्नाभावे वैश्वदेवंतं दुलेन जलेन वा ॥ अथ
यामंत्रतो जप्त्वा वैश्वदेवे फलं लभेत् ॥ पयोदाधे घृते वापि वैश्वदेवं स्कुवेण तु ॥ दूस्तेनाग्नादिना कुर्यादद्भिरं
जलिनां जले ॥ ॥ इति विश्वप्रकारो वैश्वदेवविधिः ॥ ततोऽग्निं शान्तिं प्रायश्चित्तं ॥ अथ यद्युपनये
न विवाहे वा त्रिरात्रापूर्वं तत्तद्ग्नौ शान्तिं गते सति तत्तद्ग्नौ नो देवैरित्यद्भिरुद्दिश्य तस्मिन् भस्मनिः

वि.प्र.

६०

अयं ते योनिर्ज्ञेयः सति समिधं प्रताप्य आहुतुं हान इदुध्यस्वेति मंत्राभ्यां तां समिधं लोकिकाग्निं प्रतिष्ठा-
प्य तस्मिन्निधाय अ॥ अग्नं शान्तिं प्रायश्चित्ताथं गोमूत्रं माचाराय दत्वाग्निं प्रज्वलनाद्याज्यं संस्वप्रांते स्मृ-
त्पुत्रो मे मृत्याग्निं परिषिच्य॥ अग्निमिधं यथं प्रायश्चित्तादतीहोष्ये० इति संकल्प्य मुवाहुहयात्॥ ३॥
अग्न्या आग्ने० भेषजं स्वाहा॥ अग्नये अयसे इदं० अग्निहोता॥ अश्विना ध्वेयं॥ त्वष्टा गीत्॥ मित्र उपवक्ता॥
सोमः सोमस्य पुरोगाः॥ शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः॥ श्याता गत इदं सोमाः॥ वाता पेदनेः श्रुतः स्वाहा॥ अग्नये
पंच होत्रे इदं॥ २॥ ब्राह्मण एक होता॥ स यज्ञः॥ समेददातु प्रजां पश्यन् पुष्टियशः॥ यज्ञश्च मे भूयात् स्वाहा
ब्राह्मणायैक होत्रे॥ ३॥ अग्निर्द्वि होता॥ स भर्ता॥ समेददातु प्रजां पश्यन् पुष्टियशः॥ भर्ता च मे भूयात्
स्वाहा॥ अग्नये द्वि होत्रे॥ ४॥ एतथी वित्र होता॥ स प्रतष्ठा॥ समे० प्रतिष्ठा च मे भूयात् स्वाहा॥ ५॥

पृथिव्येन्द्रिहोत्रे ॥ अंतरिक्षं चतुर्होता ॥ सवित्रः समेददातु ॥ विष्णुश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ अंतरिक्षाय चतुर्होत्रे
६ ॥ वायुः पंचहोता ॥ सप्राणः ॥ समेददा ॥ प्राणश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ विश्वश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ वायवे
पंचहोत्रे ॥ ७ ॥ चंद्रमाः षट्होता ॥ सशरत्नकुप्ययाति ॥ समेददा ॥ भरतवश्चमेकव्यंतां होस्वो ॥ चंद्र
मसेष्टहोत्रे ॥ ८ ॥ अन्नः सप्तहोता ॥ सप्राणस्य प्राणः ॥ समेददा ॥ प्राणस्य चमे प्राणो भूयात्स्वाहा
॥ अन्नाय सप्तहोत्रे ॥ ९ ॥ द्यौरष्टहोता ॥ सोनाधृष्यः ॥ समेददा ॥ अनाधृष्यश्च भूयां स्वाहा ॥ दिवे
अष्टहोत्रे ॥ १० ॥ आदित्यो नवहोता ॥ सतेजस्वी ॥ समेददा ॥ तेजस्वी च भूयां स्वाहा ॥ आदित्या
य नवहोत्रे ॥ ११ ॥ प्रजापतिर्दशहोता ॥ स रुद्रः सर्वः ॥ समेद ॥ सर्वं च मे भूयात्स्वाहा ॥ प्रजापतये दश
होत्रे ॥ १२ ॥ मनो ज्योतिः ॥ या इष्टा ॥ स्वाहा ॥ उपोनिष्ठुष्यः १३ ॥ यन्म आत्मनो मिंदा स्वाहा ॥ अग्न

वे. प्र.

६८

ये ज्ञातवेदसेविचर्यणये ॥ १४ ॥ पुनरग्निश्च १५ ॥ अनीन्द्राहंस्पत्यश्विन्यः ॥ १५ ॥ भूरग्नये च पृथिव्ये
च महते च स्वाहा ॥ अग्नये पृथिव्ये महते ॥ १६ ॥ भुवो वायवे ० वायवे अंतरिक्षाय महते ॥ १७ ॥ सुव
राहत्याय ० आदित्याय दिवं महते उदं ॥ १८ ॥ भूर्भुवः सुवः ० अद्रमसे च ० चंद्रमसे नक्षत्रेभ्यो दिग्भ्यो
महते उदं ॥ १९ ॥ अनाज्ञातं ० अग्नये ० ॥ २० ॥ पुरुषसंमितः अग्नये ० ॥ २१ ॥ यत्पाकत्रा ० अग्न
ये ० ॥ २२ ॥ ॐ भूः स्वाहा ॥ अग्नये ० ॥ २३ ॥ ॐ भुवः स्वाहा ॥ वायवे ० ॥ २४ ॥ सुवः स्वाहा ॥ सूर्याय ० ॥ २५ ॥
ॐ भूर्भुवः सुवः स्वाहा ॥ प्रजापतये ० ॥ २६ ॥ इमं मे वरणं ० ॥ २७ ॥ तत्वायामि ० ॥ २८ ॥ यच्चिधिते ॥
॥ २९ ॥ यत्किंचिदं ० ॥ ३० ॥ वरुणाय ॥ त्रयस्त्रिंशच्च ॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतुभ्यः ॥ ३१ ॥ तंतुं तन्वन् ॥ ३२ ॥
उद्धृष्व स्वा ० ॥ ३३ ॥ अग्नये तंतुमते ॥ इति दुत्वाशेषं समापयेत् ॥ प्रजापतेन त्वदेतान्यन्यो ॥ ३४ ॥

यंदस्यकर्मणः ॥३५॥ इतिस्विष्टकृतं च द्रुत्वाग्निं परिषिच्य ब्रह्मणे गां दद्यात् । तथा च ॥ यस्योपासन
बन्दिस्तुत्रिरात्रांतः क्षयं व्रजेत् ॥ ज्ञाताग्नेो दशरात्रं तु साविष्येण विधिस्मृतः ॥ इति कारिका ॥ उपा
नयाग्नेो च विधाह वन्दो शावानं ले सोति कपावके च ॥ शांते हते चोपहते च शंनो देवो रति ह्यद्रि
वो ह्यभस्म ॥ तस्मात्समारोप्य समिध्य यंत उगजुद्धुद द्रुध्यपद द्रुयं च ॥ लोच्या न लतां समिधं प्रह
त्य दद्याद्दूरं कांचन मेघमूल्या ॥ चतुर्थः होम मध्ये पिबेद् विधेय तेन लः ॥ यथा पूर्वमुपासीत संधा
नमिदमब्रुहि ॥ एतदेव विधानं तु करणीयं विज्ञानता ॥ प्रतिष्ठिते गोजुहुयास्तुकुसुमां गीतरं बहि
सोऽथाग्नेस्यग्निर्होता ब्राह्मण एक होता दश ॥ मनस्वती च मिंद्रोद्भूत भूरग्न्याश्चतुष्टयं । मह
त्पूर्वव्याहृतीनां ४३ अंनो ज्ञातं यं पुनः ॥ प्रणवा दिव्या हृतीनां ४॥ वरुणानां चतुश्चतुः ॥ ४॥ त्रयास्त्रि

गन्तुं तन्वन् उद्धुध्यस्वेति त्रयं । ३ ॥ प्रजापतेस्विष्टकृच्च पंचत्रिंशत् शतं घृता हुतीः ॥ हुत्वे पंच ब्रह्मणे गांश्च दत्वा त्रोपं
 समापयेत् ॥ उद्धाहो पासनात्पुनर्मनलेशान्तिमागते ॥ युगलाज्जातिकं कर्म कृत्वा त्रोपं समापयेत् ॥ इत्यग्न्यः
 जुगत प्रायश्चित्तं कारिका ॥ ॥ अथाग्रयणं ॥ अथ पर्वणि नवान्न प्राश्नात् नार्थं न वे ब्रह्मिभिराग्रयणं करि
 ष्येति संकल्प्य तत्रेद्राग्नीविश्वे देवाद्यावापृथिवी एताः प्रधानदेवाः ता अग्निस्विष्टकृदंग देवता च सद्रव्यं सद्यो
 यक्ष्ये । देवता संनिहिता संस्तु ॥ विद्युदसि चरुं श्रपयित्वा पार्वणवदाज्यभागमुखादुत्थते अन्नदानक्रमेण
 । उं इंद्राग्निभ्यां स्वाहा । विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाद्यावापृथिवीभ्यां स्वा अग्नये स्विष्टकृते स्वा । इति हुत्वा
 समित्सन्नं हनमग्नावाधायान्नसमस्तं राष्ट्रं भृदगद्वेन्न हविर्मर्तनां न चरणा मुखं पूरयित्वा गीर्वा चम्पञ्जो
 हने पिंडान् संपृज्य । उं परमेष्ठ्यसि परमांशं श्रियं गमय । इत्यगारं स्तूपं उद्धुष्येत् ॥ तेनो ब्रह्मणे गांश्च दत्वा त्रिं

षोडशीत्या-बंधुभिः सदभुंजीति ॥ ॥ इत्याग्रयणं ॥ अथ पुनः संधानं । पूर्वेद्युर्दयती उपोष्य एकभक्तं वा ह
त्वा शारत्तुवणं ब्रह्मचर्येणोष्ठित्वा परहृतिगंगादिमहानद्यां स्नात्वा ॥ मंगलस्नानं च विधाय यगद्मध्ये स्नात्वा
मात्रं चतुरस्रं गंडितं विधाय श्रोत्रियागारादग्निमाहृत्य विधिना प्रतिष्ठाप्य समिध्य प्राणानायम्याद्येत्यादि
संकल्प्य पत्न्यामन्वाख्यायाममविच्छिन्नस्योपासनस्य पुनः संधानं करिष्ये ॥ अग्निविच्छेदोपनाय
श्चिन्ताथं प्राजापत्यत्रयं रक्षुत्रयं हिरण्यद्वारा ब्राह्मणाय दत्त्वा विच्छिन्नोपासनम्यासीत् होमद्वयं घृततंडु
लपत्रादिकंदशिणां च यज्ञपुरषप्रतिपत्त्या ब्राह्मणाय दत्त्वा ग्न्यलंकरणादिद्व्याभ्यां रक्षित्यो प्राज्ञाणामुवाच
तिचतुःपात्रप्रयोगादिस्कृत्स्नवसंमार्गानि निंपरिषिच्याः निसिध्यर्थं प्रायश्चित्तादनीहोष्यदुति संक
ल्प्य सुवाजुं हृष्यात् ॥ ॐ अथाश्वभूभुवस्वश्च इत्याहुतिद्वयं सरुदवदानेन हुत्वा उपर्याहुतेष्वश्वतुरवदा

प्र.

००

नेन होतव्याः ॥ ईं महाहविर्होता । मत्पहविरध्वर्युः । अच्युतपाज्ञाग्रं गीत । अच्युतमना उपवक्ता । अनाधृष्ट
श्वाप्रतिधृष्यश्च यज्ञस्याभिरंगो ॥ अयास्य उद्गाता । वाचस्पते हृदि धेना मन । विधेम ते नाम । विधेस्त्वम
स्माकं नाम । वाचस्पतिः सोममपात । माद्वै यज्ञे तु छेदिमामनुष्यः । नमो दिवे । नमः पृथिव्ये स्वाहा ॥
अग्नये वाचस्पतये इदं ॥ ३ ॥ मनो ज्योतिः । यादृष्टा । उषोति म्रुग्भ्यः ॥ ४ ॥ यादृस्मिन् यज्ञे न रगाममं चतः क
र्म तो वा । अनया दृष्ट्या ते छेमयामि सर्वं त्वं नु देवा अं पृथतां घृतेन स्वादा ॥ देवेभ्यः ॥ ५ ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्ध
श्रवाः स्वस्ति । दधातु स्वा । इन्द्राय ॥ ६ ॥ त्रयस्त्रिंशन्तं तवो ये विततिरे य इ सं यज्ञं स्वधयाम दंतैते पांछिन्नं
प्रत्येत दधामि स्वा । धर्मो देवा अयेतु स्वाहा । त्रयस्त्रिंशन्तं तुभ्यः ॥ ७ ॥ तंतुं तन्वन् त्रिमो भानुमन् विद्विद्योति
अमः पथोरक्षाधिया रतान् ॥ अनुत्वं पां वयत जोगु वामपा मनु भव जन याद्वै यज्ञं नं स्वाहा ॥ अग्नये नंतु

मते ॥ १० ॥ उदुधस्वाग्ने ॥ ११ ॥ अग्नयेतंतु मते । उज्जेदेमंवरुण । अथावयमादित्य । वरुणाय उदं ॥ १२ ॥ उदुधं
मसः सूर्याय ॥ १३ ॥ उदुधं ज्ञातवेदमं सूर्याय ॥ १४ ॥ चित्रं देवानां सूर्याय ॥ १५ ॥ अग्नेभ्यावर्तिन्नभिन्नं
वर्तस्वापुषावर्त्तमासन्यामेधया प्रजयाधनेन स्वाहा । अग्नये अभ्यावर्तिने ॥ १६ ॥ अग्ने अंगिरः शतं ते सं
त्वारुतः सहस्रं तेऽगारुतः । तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नोरयि माकृधि स्वाहा ॥ अग्न
ये अंगिरसे ॥ १७ ॥ पुनरुज्जानि वर्तस्व । अग्नये ॥ १८ ॥ सहस्रं यानि वर्तस्वाग्ने ॥ अग्नये ॥ १९ ॥ अथ द्वादश
गृहीतमाज्यं गृहीत्वा ॥ ॐ सप्तते अग्ने समिधः सप्तजिह्वाः सप्तशृणयः सप्तधामप्रियाणि । सप्तहोत्राः
सप्तधात्वा यजति सप्तयोनीराएण स्वाघृतेन स्वाहा ॥ अग्नये सप्तवते उदं ॥ २० ॥ इत्यष्टादशाज्यादुतीर्ह
त्वात्तरपण्डिचेचनं कुर्यात् ॥ अथ पुनः प्राणानाचम्योद्याग्निमिधयं तंतुमदिष्टायं श्ये ॥ न ब्रतंतुमानादिः

प्र.
१

प्रधानदेवतास्त्रिष्टुभ्यः देवतोऽग्नौ ह्येन चरणासद्यो पश्ये ॥ अत्र सांगाः सर्वा देवताः सांनहिता भवन्तु । वि
द्युदसीत्यपः स्पृशेत् ॥ अथ चरणां व्यां अग्नये तंतु मते जुष्टं निर्वपामि ॥ पुनः स्त्रियं जुपा । चतुर्थं तु पुनस्त
स्मी अन्वावापः पंचमः ॥ ५ ॥ अग्नये तंतु मते जुष्टं प्रोक्षामि ॥ पुनः स्त्रिः पुनश्चतुर्थं त्स्मी पंचमं प्रोक्ष्य ॥
५ ॥ एवं पंचवारं निर्वपणं प्रोक्षणं निरुत्वा इन्द्रपले श्रीहीनं कृत्वा स्त्रीस्वयं वा त्रिवारं कंडने कृत्वा प्रक्षाल्योदकं
निनीय चरुं श्रपयित्वा भिघार्यो दिग्दूस्या भिघार्य अग्नेरुत्तरतः दग्धे रग्निं परिस्तीर्योत्तरं कृत्य दव्यां त्यक्त्वा
त्यादित्यादिपट्पात्रप्रयोगाद्यग्निमुत्वांतेः वदानार्थं मणिः । ई अग्नये तंतु मते स्वा अग्नये स्विष्टं कृतं स्वा
इति हुत्वा समिधमिधमसं न दूतं चाग्निं प्रहृत्य स्रवेण तयाभ्याता नात्ममस्तान् राष्ट्रभृतः प्राज्ञापत्यां व्या
हृताः सोविष्ट इति हुत्वा ० अनात्ता तादि प्रायश्चित्तादुतीर्योदूदांसः ब्रह्मप्रतिष्ठां च हुत्वा दव्यां पादधीनन

नीत्यादिबर्हिः समंजनं कृत्वा संस्त्रावं हुत्वा परिषिच्य सरसीत्यादिप्रणीतास्वपश्चानीयपत्न्या अन्नलो
गोषेति नीय ब्रह्मणे वरं दत्त्वा रुष्टिरसीत्यप उपसृज्य दुभयोर्लोकोटे रक्षां विधायानक्षत्रोदयाद्वाचं य
छतः सायमोषां स नं कृत्वा मोनं विमृज्य ब्राह्मणेन सह भुंजीत ॥ ॥ तथा च कारिका ॥ पुनः संधानं
द्विप्रः पूर्वैर्धरभुञ्जि क्रियः ॥ सरुदंतीति वाक्षोरुवणं ब्रह्मचर्यवान् ॥ सभार्यः प्रातरश्रायस्नातानि
त्याक्रियः शुचिः ॥ सहस्रमतिः प्रतिष्ठोप्ययथोक्तं हुतवाहनं ॥ प्राणानायम्यसंकल्पात्येत्यादिविधानतः ॥
विष्ठिनोपासनं भूयः संरास्य इति कल्पयेत् ॥ अलं कृत्वाग्निमुच्छिन्नदोमस्यासौ हुताग्निः ॥ तोषयेद्दोमद्र
व्याणिद्विजायप्रतिपाद्यवे ॥ अग्निविष्ठे ददोषम्यप्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ प्राज्ञापत्यत्रयं रुद्रुत्रयं वापा
पनाशरुत ॥ ततो वह्निं समिन्मुख्यं चतुष्पात्रं प्रकल्पयेत् ॥ प्रोक्षणाज्यं गुरुं कुरुवांश्च सरुतप परिषिच्य च ॥

१.५.

१३

हो माधिकारमिध्वर्थपायश्चितादुतीरदं ॥ अहादशात्र होष्यामिसंकल्पजुहुयात्कुच ॥ अयाश्चभूभुवःस्य
 श्वदूयंहुत्वावदानतः ॥ उपायादुतयः सर्वाश्चतुर्ग्रहविधानतः ॥ महाहव्यनुवाकेनवाचस्यत्यग्नयेत्यजेत ॥
 मनोऽप्योतिरूषो नित्ययदास्मन्नवदेवताः ॥ ५ ॥ इंद्रायस्वस्तिन इंद्रातव्यः स्त्रिः अक्षतंतवः ॥ तंतुंतन्वन्तुवु
 ध्यस्वदूयोस्तुमतेग्नये ॥ वरुणायोदत्तमेनसेर्यायोदुपतः स्त्रिषु ॥ रुदत्ये-चित्रंदे-अग्नयेभ्यावर्तिने
 तदग्नेभ्यावर्तिमंथः ॥ १४ ॥ अग्नयेगिरुदत्येतदग्नेयैगिरसेत्यजेत ॥ १५ ॥ पुनरुजांसदहण्याचोभयो
 रग्नेयेत्यजेत ॥ १७ ॥ त्यागोऽग्नेयेसप्तवतेसंसतेद्वादशाग्रहात् ॥ १८ ॥ पुर्वंहुत्वाचूमात्कुर्यात्तुत्तरंपरि
 षेचनं ॥ १९ ॥ इष्टितंतुमतः कुर्यादथाग्नेरग्निमिद्वये ॥ पूर्वोक्ताद्यस्त्रिलं प्रोच्ययक्ष्येतंतुमादिष्टितः ॥ प्र
 धानस्तंतुमानग्निः स्त्रिष्टयुद्धांगदेवता ॥ व्रीहिमयेनवरुणामांगेनैवतुकर्मणा ॥ संक्षोभ्यक्ष्येतुगं

कृष्यविद्युदसीत्युपः स्फुटोत् । षट्पात्राणां प्रयोगान्ते जुहंतं तु मते ग्नये ॥ निर्वपामि च रं स्थात्यां पुनस्त्रि-
निर्वपेन तथा ॥ चतुर्थं तु पुनस्तृष्णीमन्वावापरतु पंचमः ॥ अग्नये वोतं तु मते जुष्टं प्रोक्षामि पूर्ववत् ॥ सुसर्वा-
त्कृत्वलेभृपं प्रोक्षण्याद्भिः प्रसिच्येवं ॥ निधायोत्कृत्वले व्रीहान् कुर्यान्निस्त्रीतु कंडनं ॥ सुसर्लेन स्वयं वातान्
प्रक्षोत्वाथ च रं श्रेयेत् ॥ चरं पक्वाज्यसंस्कारं कृत्वा सुकृत्स्नवमार्जनं ॥ अभिघार्य च रं धीमान् उद्धस्याः
व्यभिघारयेत् ॥ इधमाधारमुखप्रान्ते प्रधानादुतिदावने ॥ उपस्तीर्य सुचिचरोर्मध्यादुरदाय च ॥ अभि-
घार्य सरुजद्वतक्षतमप्यभिघारयेत् ॥ अग्नये दंतं तु मते स्वाहामध्वो ग्निदावयेत् ॥ दव्यो पुनरपस्तीर्य वो-
त्तराध्वनि सरुमच्चरं ॥ अभिदायाभिंघार्यद्भिः क्षतं नैवाभिघारयेत् ॥ जुहुयात्स्विष्टं च रुक्ताग्ने गमिः
त्संनदने तथा ॥ त्रयाभ्यातान् राष्ट्राणि सुवेण जुहुयात् तथा ॥ प्राजापत्या व्याहृतीश्च यदस्य स्विष्टं च रुक्ता-
व ।

अनाज्ञातादिकं प्रायश्चित्तं च जुहुयात्स्ववात् । तत्त्विद्मोद्यादुतिहृत्वायद्विदुः संसमं व्रतः ॥ ब्रह्मप्रतिष्ठां
 जुहुयात् न्यूनं च ह्यतिरिक्तके ॥ बर्हिः समं तनं रत्नापरिधीन सप्रहृत्य च ॥ मंत्रायं जुहुयात्ताभ्यां परिधिं
 च धुताशनं ॥ प्रार्थयेच्च प्रणीता सुसदमीति शिषेदपः ॥ प्राच्यां दिगीत्यादि मंत्रैः व्यसिच्य प्रतिदिशुताः ॥
 समुद्रमिति मंत्रेण नयेत्पत्न्यं जलो जलं ॥ शान्तिरस्त्वित्यादि मंत्रैर्मार्जयेच्च चतामपि ॥ ब्रह्मणे च वरं दत्वा स्पृ
 शेद्दृष्टिरसीत्यपः ॥ तदारक्षां प्रकुर्याद्देवदत्तामेति चोभयोः ॥ आनक्षत्रोदयाद्वा चं पछेत्सायं जुहोति च ।
 वाचं विस्त्रज्य भुंजीयाद्वा ह्यणं चैव भोजयेत् ॥ ॥ इति पुनः संधानं समाप्तं ॥ अथान्यस्य दूताशेतुबन्धि
 मारोपयेद्यदि ॥ पुनस्त्वा समिध्या पूर्वमुपघातं तुदावयेत् ॥ तथा व्याहृतिभिर्हृत्वा दोषं कर्म समाप्य च ॥
 स्वास्त्यश्च धामतिप्रोच्य नमस्तुत्वाथ वैद्विजः ॥ आरोपयेत्ततो बन्धिं समिध्यात्मनि वायदि । अपरस्य

तुवि छेदः पूर्वस्यलौकिकाग्निवत् । संधानं च पुनः कुर्यात्प्रायश्चित्तं विकल्पितं ॥ इष्टितं तु मतः कुर्यात्पूर्ववत्
मयेतद्धीः ॥ ॥ इत्यग्नि संसर्गं प्रायश्चित्तं ॥ अथ द्विभाषाग्निद्वयसंसर्गं उच्यते ॥ यस्य लौकिकाग्नेर्द्विती
यविवादः स्यात् ॥ स द्वितीयविवादप्रभृति उभावग्नीविधिवत् पृथगुपासीत ॥ तथैकादशदिने द्वाद
शदिनेन्यस्मिन् भदिने वा उभावग्नीपृथक् पृथक् स्थापयित्वा ॥ प्राणाना यम्य गृह्याग्नि साध्यानां क
र्मणां तेषां नृणां सिध्यर्थं सोपासनाग्निद्वयसंसर्गं कैरिष्य इति संकल्प्य द्वितीयाग्नेर्चतुःपान्नप्रयोगा
द्याऽयं संस्कारो तौ द्वितीयायां पत्न्या मन्वारव्यायां चतुर्गृहीतमात्र्यं गृहीत्वा जुहुयात् ॥ ॐ नमस्तर्पणदाम
व्यधायेत्वा स्वधायेत्वा । मानु इदाभिदत्तस्वदिष्टारिहासः ॥ एवान्नन्नं च वदस्तु स्वाहा ॥ इदं नमम । इति
हुत्वा । अयं ते योनिर्ब्रह्म इति तं मग्निं समिध्या रोप्यतां समिधं । आ जुह्वानः उहुव्य स्वाग्नेः इति द्वाभ्यां

मंत्राभ्यां पूर्वस्याग्नावाधाय । तस्मिन्नग्नेोषट्पात्रप्रयोगाद्याह्यसंस्कारांते पत्नीभ्यामन्वारब्धः प्रत्येकं च
 तु गर्हीत मायं गर्हीताः । ईयोत्राह्नन्नक्ष्णउल्लभाप्राणेश्वरः रुत्तिवासाः पिनाकी । ईशानो देवः स न
 आयुर्दधातु तस्मै नुदामि दूविषा घृतेन स्वादा ॥ अक्षणे प्राणेश्वराय रुत्तिवाससे पिनाकिने ईशानाय देवा
 य इदं ॥ १ ॥ विभ्राजमानैः सरिरस्य मध्याद्रोचमानो धर्मरचिर्य आगात् ॥ समृत्युपाशानपनुद्यघोगानि
 दायुषेव धर्मानो घृतेन स्वादा ॥ धर्मरचये ईशानाय देवाय इदं ॥ २ ॥ अक्षत्योतिर्ब्रह्मपत्नीपुगभय
 मोदहस्त्युररूपं जयंता । सुवर्णं भग्नदमर्कमर्च्यते मायुषेव धर्मा मो घृतेन स्वादा ॥ पुरुरूपाय जयंता
 य सुवर्णं भग्नदमर्कये इदं ॥ ३ ॥ श्रियै लक्ष्मी मोपत्ता मेविकां गां पत्नीषु जिज्ञायां मेन्द्रमे न न्युतादुःखतां
 विद्यां ब्रह्मयोनिं सरूपां मिदायुषे तर्पयामो घृतेन स्वादा ॥ श्रियै लक्ष्म्यै ओपत्ताये अंबिकाये पत्न्यै

इसेनायेन्नल्लयोन्यैसरूपायैउदं॥४॥ द्वादशायण्यः सर्वयोन्यः सयोन्यः सहस्रशोविश्वरूपाविरूपाः।
संस्तुतवः सपतयः सयूथ्या आयुषे नो घृतमिदंजु पंताः स्वाहा। द्वादशायणीभ्यः सर्वयौनीभ्यः सुयो
नीभ्यः विश्वरूपाभ्योविरूपाभ्यः संस्तुभ्यः सपतिभ्यः सयूथ्याभ्योउदं॥५॥ दिव्यागणाचद्रूपाः
पुराणा अरायुः छिंदोनः पथमंतुवीरान॥ तेभ्योजुहोमिबद्धधाघृतेनमानः प्रज्ञांशिरिषोमोतवीरान
स्वाहा॥ दिवेभ्योगणोभ्योबद्धरूपेभ्योः पुराणेभ्योउदं॥६॥ एकः पुरस्ताद्यइदंचभूवयतोचभूवभुव
नस्यगोप्ता॥ यमण्येतिभुवनंसांपरायैसनोदविघृतमिदायुषेतुदेवस्वाहा॥ भुवनस्यगोप्तेर्दृशा
नायदेवायेदं॥७॥ वसूनु रद्रायनादित्यानमरुतोथसाध्यान॥ भूभृतांधर्वाभ्यक्षांश्चपितृंश्चविश्वा
न॥ भूभृतांसर्पांश्चांगिरसांथसर्वान्घृतंदुत्वास्वायुष्यामहयाममृतांश्चत्वाहा॥ वसुभ्योरद्रेभ्यः आदि

५. त्वेभ्यो मरुद्भ्यः साध्वेभ्यो रुभुभ्यो यक्षेभ्यो गंधर्वेभ्यः पितृभ्यो विश्वेभ्यो भृगुभ्यः सर्पेभ्यो गिरीभ्यः
सर्वेभ्य इदं ॥ ८ ॥ यन्म आत्मनो मिंदा भूदग्निः सत्पुनरादा ज्ञात वेदा विचर्षणि स्वाहा ॥ अग्नये ज्ञात वे
५. द से विचर्षणे ये इदं ॥ ९ ॥ पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिंद्रो दृढस्पतिः ॥ पुनर्मे अश्विना युवं च क्षुरा धत्त म
क्ष्यो स्वाहा ॥ अग्नींद्रा दृढस्पत्यश्विभ्यः इदं ॥ १० ॥ ततश्चरं प्रयायित्वाग्नीधनादिषु दृषात्र प्रयोगा
द्यग्निमुखोत्ते सुच्युपस्तीर्य च रूमध्यादुरवेदा यरा हृदभिघायां ॐ समितं संकरयेतां सप्रियो
रो विष्मू स मुनस्यमानो ॥ दृषमूर्त्तमभिरं वमानो संनोमनांसि संव्रतासमुच्चितात्याकरं ॥ इति पुरो
नुवाक्या मंत्रमुच्चार्या अग्ने पुरीष्याधिपा भवात्वनः ॥ दृषमूर्त्तयज्ञमाना यधेहि स्वाहा ॥ इति याज्ञया
नुदंयात ॥ अग्नये पुरीष्ये इदं ॥ इति हुत्वा पुनस्त्रुच्युपस्तीर्य श्विसृते स्वराये अग्नेः पश्चाद्गृहीत्वा

त्रिधाया सुवेणाऽयं गृहीत्वा पुरीष्यः स्वमग्नेरयिमान्पुष्टिमादं असि ॥ शिवाः कृत्वा दत्ताः सर्वोः स्वां यो
निमिदासदः स्वाहा ॥ अग्नये पुरीष्यायेदं ॥ भवतं नः समनसो समोकसाचरेपसो ॥ मा यज्ञः हिंसि
ष्टं मा यज्ञपतिं जाते वेदसो भिषो भवतमद्य नः स्वा ॥ अग्निभ्यां जातवेदाभ्यामिदं ॥ मा ते वपुत्रे एथि
वी पुरीष्यमग्निं स्तेयो मा वभास्वा ॥ तां विश्वे देविं कर्तुभिः संविदानः प्रजापति विश्वकर्मा विमुंच
तु स्वाहा ॥ प्रजापतये विश्वकर्मणे ॥ यदस्य पारं रजसः शुक्रं ज्योतिरज्ञायत ॥ तं नः पर्षदतिद्वयो
ग्ने वैश्वानर स्वा ॥ अग्नये वैश्वानरायेदं ॥ नमः सते निर्ऋते विश्वरूपः स्मर्यं विरुता बंधमेतं ॥ य
मेन त्वं यम्या संविदानोत्तमं नाकर्म धिरोदये मः स्वाहा ॥ निर्ऋत्ये विश्वरूपा ये ॥ यत्ते देवी निर्ऋति
राव बंधं दामग्नी चास्व विचर्य ॥ इदं ते तद्विष्यायुषो न मध्या दथा जीवः पितु मद्धि प्रभुक्तः स्वा ॥

देव्ये निर्जत्ये । यस्यास्ते अस्याः क्रूरता संजुहोम्येषां वंधानामवसर्जनाय ॥ भूमिरितित्वा जनावदु
निर्जते रितित्वा हंपरिवेद विश्वतः ॥ स्वाहा ॥ देव्ये निर्जत्ये ॥ असुन्वंत मयजमाना मिच्छंस्ते नस्येत्यांत
स्वरस्यान्वेषि ॥ अन्यमस्मादिच्छसात इत्यानमो देवि निर्जते तुभ्यमस्तु स्वाहा ॥ देव्ये निर्जत्ये ० देवीम
हं निर्जतिं वंदमानः पितेव पुत्रं दृशयेव चोभिः ॥ विश्वस्य याज्ञायमानस्य वंदश्चिरः शिरः प्रति सूर्याव
चष्टे ॥ स्वाहा ॥ देव्ये निर्जत्ये ० निवेशनः संगमनां वसूनां विश्वारूपाभिचष्टे शचीभिः ॥ देव इव सवि
ता सत्यधर्मे द्रेणोतस्ते समरे पथानां ॥ स्वाहा ॥ देवाय सवित्र इन्द्राय ॥ संवखां दधात न निरादान
द्रेणोत न ॥ सिंचामहा अवरमुद्रिणं वयं विश्वाहा दस्तमक्षिनां स्वाहा ॥ अवटाया क्षिताये दं ॥ नि ह

लोहायमयतः स्वराजः सपेचनं। इन्द्रिणः सिन्धे अक्षितं॥स्वाहा॥ अवरायाक्षितायेदं॥१२॥ सीरायुजंति कवये
युगावितन्वते पृथक्॥ धीरादेवेषु सप्तया स्वाहा॥ सीरेभ्यः॥१३॥ युनक्ति सीराव युगातनोतिरुते योनौवदते
द्वीजं॥ गिगजः श्रुष्टिः सभरा असंनोनेदीयः स्त्रण्यापक्वमाय स्वाहा॥ सीरेभ्यः कविभ्यः॥१४॥ लांगलंपवी
रः सज्ञेवः समतित्तर॥ उदित्तरपतिगामविप्रभर्ज्ये चवीवरी॥ प्रस्थाचद्रथवाहनं स्वाहा॥ लांगलायदं॥ शुननः
फान्हाविदुदंतुभूमिः शुनंकीनाना अभियंतुवादान। शुनः पत्तेन्योम धुनापयोनिः शुनासीरा शुनमस्मासुध
नं स्वाहा॥ कामेभ्यः कीनाशेभ्यः पर्जन्याय शुनासीरांभ्यामुदं॥१५॥ कामं कामदु घेधुक्षमित्राय वरणा यच॥
इंद्रायाग्नेयेषूहमे ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः स्वाहा॥ मित्राय वरणायेंद्रायाग्नेयेषूहमे ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः उदं
१६॥ घृतेन सीताम धुना समक्ता विश्वेदेवेरनुमतामरुद्रिः। उर्जस्वती पयसापि न्वमाना स्मान्सीते पयसा

भ्यावरुस्व। स्यादाऽर्जस्वत्येभूम्येद० १०॥ म्रवेणाऽयाद्रतीर्हत्वा॥ पूर्ववत्तेनचरणार्गयस्विष्टकृतेस्यादा॥ इतिस्विष्ट
कृतंहुत्वाजयादिसमस्तगणभेदादिब्रह्मविमर्जनांतंकुर्यात्॥ तथाचोक्तं॥ गगाद्गुह्यस्यविवाहपूतेपत्न्योभवे
तांयदितववन्दोः॥ वक्ष्यामिसंसर्गमनुक्रमेणगाह्यस्यतंत्रस्यसहस्रमिथो॥ द्वितीयचन्दिनावधिनासमिद्धाद्विती
यपत्न्यामवतंबितांया॥ नमस्तआरभ्यततःपुरस्ताद्ब्रह्मंतंवेदास्त्वितिमंत्रकेन॥ चतुर्गृहीतंजुहुयानदंगोअयं
तमंत्रेणसमिधयामि॥ आरोप्यपूर्वावधिनासमिधेद्व्यग्निंसमिद्धंरुमिधंनिदध्यात्॥ आजुक्कुडुध्यइति
द्वयेनदारेरपस्यार्शितएवभर्ता॥ येन्रह्ममूतंनचतुर्गृहीत्वापरिस्ततेगोजुहुयस्सुचैव॥ समितः॥ सतिन्यादि
पुरीनुवाक्यामनूच्यपश्चाच्चरणाथयाज्ञया॥ अग्नेपुरीष्यादिकमंत्रकेनजुहुत्वावदानक्रमतःस्त्रवाय॥ तथा
पुनःस्विष्टकृतेवदोयवन्दःप्रतीच्यावनिधायवर्हिषि॥ पुरीष्यआरभ्यततोनुवाकशेषाभिर्ज्ञैर्भित्तुहुया

कृत्वेण ॥ अष्टादशोद्भूतयोऽष्टतेन देयास्ततः स्विष्टकृतं जुहोति ॥ पूर्वा विरानं चरणाथ समिच्चरुं जरादिकं
ब्रह्मविसर्जनं स्यात् ॥ ॥ इति विश्वनाथभट्टविरचितायां विश्वनाथकारापद्धतौ द्विभाष्याग्निद्वयसंनिधा
नं समाप्तं ॥ ॥ अथ जन्मदिननामकरणानप्राशनचोक्तोपनयनविवाहवारुगृहप्रवेशनैमित्तिकादिनां
त्यादिपुण्यद्वयज्ञं कुर्यात् ॥ ग्रहयज्ञं प्रवक्ष्यामि लोकानां हितकाम्यया ॥ येनाचरितमोक्षेण सर्वान्कामानवाप्नु
यात् ॥ सूर्यः सोमश्च भोमश्च बुधश्चैव चंद्रस्यति ॥ शुकः शनैश्च रोहः केतुश्चैति ग्रहाः क्रमात् ॥ रदोगो
रीश्वरं विष्णुं ब्रह्मं दीक्षयामः स्तथा ॥ मृत्युश्चैत्रिगुहश्च एतास्य रश्मिदेवताः ॥ अग्निरापरा तथाऽथैवापरा
यः स्विष्ट इत्येव च ॥ इक्ष्वाकुप्रजापतिमर्षाः ब्रह्मा प्रत्यधिदेवताः ॥ रदोगो र्यये संदपश्चैव विष्णुः संप्ररूपः ॥
ब्रह्मा मरेंद्रा विंद्रे द्राण्योयमः संप्रजापतिः ॥ मृत्युः संप्रोचित्र गुहज्जराणोच यथाक्रमं ॥ सूर्यादीनांचम

वर्षामधिप्रत्याधदेवताः॥ गणेशदुर्गवायुःस्वमश्विनोपंचदेवताः॥ द्वात्रिंशद्देवताःश्वथमिंद्रादौःसदृश्रजये
त॥ इंद्रोन्निर्यमनेर्जत्यवरणावायुतोमको॥ ईशानोन्निर्यमनेर्जत्यवरणावायुतोमको॥ ईशानोन्निर्यमनेर्जत्यवरणावायुतोमको॥
तुरेत्वाचम्यप्रयत्नतः॥ सप्तमपुण्यदेशोऽतुरंगवेद्वाविगात्रिते॥ भद्रारक्तनोपविष्टोतुरवग्नित्वाचनपूर्वकं॥ ग
णेशवरणावभ्यर्च्यरुत्वापुण्याद्देवाचनं॥ द्विजेःसाध्वीवास्तूपूजाविदधीतविधानतः॥ वास्तुपुरषनमस्तेभृश
य्याभिरतप्रभो॥ मद्रुहंधनधान्यादिसमृद्धं कुरसर्वदेति॥ वास्तोष्पतेप्रतिजानीहि त्रिभिर्मंत्रैर्यज्ञेहि भुं॥ तंतः
संकल्प्यविधिवद्रुहयज्ञं समाचरेत्॥ कुमारस्यविवाहादोत्पन्नकल्मेथगोचरे॥ दुष्टस्थानखड्गद्वरततुष्टोषनि
हंरणायच॥ शुभस्थानफलावाप्त्येस्वाभीष्टफलसिद्धये॥ फलं च याज्ञवल्क्ये॥ श्रीकामःशान्तिक चान्द्र
यहोसमाचरेत्॥ रुद्रायःपुष्टिकासोवातथेवाभिचरन्तपि॥ ततोवेदविदं प्राज्ञमाचायं रुद्रादधीः॥

पुण्यचंदनतांबूलवासः कनकभूषणे ॥ ब्राह्मणं रणुयात्तद्वृत्तिजश्रयथाक्रमं ॥ नववाचतुरोऽपि धित
चेकमेववा ॥ वस्त्रादिद्रुगुणंदेयमाचार्यायेकुटुंबिने ॥ वक्ष्यतेथप्रतिमखंडनस्यक्रमः शुभः ॥ द्वाशति
पीतसूत्रंचदधिद्रुवाघृताक्षताः ॥ जीरायवाः कुशाएतानकारयेताम्रभाजने ॥ सहस्रशिवोणा यदीव
ह्मविस्माम्ब्रियंवक ॥ आशुः शिशानोमासुश्चगणानांजातवेदमे ॥ तच्छंयोः स्वस्तिमंत्रैश्चअभिमंत्र्यथ
रक्षयेत् ॥ नारायणस्तुपूर्वस्यावारिजाभस्तुदक्षिणे ॥ प्रद्युम्नः पश्चिमेपातु वासदेवस्तथोत्तरे ॥ ईशान्यां
रक्षकोविहमुगन्तेयांतुजनादनः ॥ नैर्ज्ञेयांपप्रनाभस्तुनायक्यामधःसूदन ॥ उर्ध्वगोवर्धनधरोह्यधरेत्तन्नि
क्रमः ॥ केडावः सर्वतः पातुकिंचित्किंचिद्विनिक्षेपेत् ॥ अथाचार्यः प्रतिमखंडेभ्यः कृतशायच ॥ बध्वाकरे
प्रावप्राणाय जमानादियाहुषु ॥ विश्वेनातेतिबध्नीयाद्भूतसामेतिरक्षयेत् ॥ हस्तमात्रंततः कुंडंचतुरः

संप्रकल्पयेत् ॥ चतुरंगुलविस्तारो मेकांकुर्याच्च मेखलं ॥ तावदुद्धाय संयुक्तामथ वामे खलान्नयं ॥ द्वित्रिवेदांगु
 लोद्धाय विस्ताराभ्यां समन्वितां ॥ तासां मुपरि योनिं च पार्श्वयो रंगुलोद्धितां ॥ कूर्मपृष्ठोन्नतां मध्ये षट्सप्ता
 गुलविस्तृतां ॥ ६॥ १॥ वितस्तिमात्रांकुर्वितगजोष्ठसदृशरुति ॥ अथवा न्ध्रथपत्रोभांसनालछिद्रसंयुतां
 अथवा । स्थंडिले वा हस्तमात्रं चतुरस्रं प्रकल्पयेत् ॥ तस्य पूर्वोत्तरे भागे यद्वा यत्नमुत्तमं ॥ चतुरस्रं हस्तमा
 त्रां वितस्तिमयुः संयुतां ॥ विदधीत बुधो वेदिं रमणीया मुदकूपूवां ॥ द्विष्यंगुलोन्नते तस्या मेकांकांगुलविस्तृते ॥
 समंतान्मेखले कुर्याद्वितानं चोपरिन्यसेत् ॥ अथ कुंडे स्तंडिले वा गृह्योत्तविधिना मध्वीः ॥ प्रतिष्ठाप्याग्निमिध्वा
 वतथा लं कृत्य तत्परं ॥ शुक्लतंडुलपूजायां वेद्यां संस्थापयेद्गृहाम् ॥ मध्ये भानुं नाम्रवणं स्तंडुले मं रुरुति ॥
 ॥ आग्नेयामशतैः शुभ्रैः सोमैस्तु चतुरस्रकं ॥ त्रिकोणमेखले भौमिंदक्षिणस्यां दिशि न्यसेत् ॥ पति

सिद्धान्तदिग्भागेषु ध्वजाणामावृत्तिं ॥ गुरुं दीर्घचतुष्कोणमुत्तरेपीतवर्णकैः ॥ पंचकोणान्मकरैः ॥ कुं ॥ र्बतः ॥
कृतं दुले ॥ लुप्तवर्णैः पश्चिमतः शनिं तु धनुरावृत्तिं ॥ शूर्पावृत्तिं च नेत्रं ॥ यांगं दुर्धरेः प्रकल्पयेत् ॥ ॥ ॥ गुरुं य
क्तुं वायव्याध्वजं संतिभं ॥ आदित्याभिमुखानेतानसाधिप्रत्यधिदेवतान् ॥ चंद्रादौ श्वेव संस्थाप्य दत्तयेत्
तु माहिभिः ॥ स्कंदपुराणे ॥ शुक्राकौ प्राङ्मुखो ज्योतिर्गुरुसोम्य उरुमुखौ ॥ प्रत्यङ्मुखः शनिः सोमः शोषादौ श
णत्वेदिमुखो दत्ति ॥ अधिष्ठानेषु चैतेषु यथाविभक्तसारतः ॥ ग्रहाणां प्रतिमाभ्याः संस्थाप्य शोभनक
र्माः ॥ ताम्रका स्फटिका द्रुतं चंदनं स्वर्णकादुभौ ॥ रजतादयसः सीमात्कांस्यात्कार्याग्रहाः क्रमात् ॥ मूर्तिपा
माणंगोभितः ॥ अर्कमकंगुले ॥ १२ कुर्याच्चतुर्विंशतिभिर्विधुं ॥ भौमं बुधं गुरुं शुक्रं विचतुः षण्णं रांगुले ॥ द्वा
भ्यां शनिं गदमर्कः केतुमध्यर्धमंगुलं ॥ अंगुलेनोद्धृतां कुर्याद्गृहान्सर्वानकिरीटिनः ॥ प्रणवो दिव्यादृतिभिः

ज्ञानगोत्रादिकक्षितान् ॥ प्रतिमासूक्तकृपासूत्रदानावाहयेनतः ॥ उक्तं च स्कंदे ॥ जन्मभूगोत्रसेतेपावर्णस्थानमु
 खादिच ॥ योऽज्ञात्वा कुरते शांतिं यदा स्तेनावमानितादुत्त ॥ ब्रह्माथ देवी गायत्री परमात्माग्निरेव च ॥ अष्टिंशं दे
 वताच प्रणवस्य प्रकीर्तिताः ॥ जमदग्निर्भरद्वाजभृगवो मुनयः स्मृताः ॥ गायत्र्युष्मि गनुधुपुच्छंदां ये तानि वै क्रमा
 त ॥ अग्निर्वायुश्च सूर्याश्च व्याहृतीनां तु देवताः ॥ गृहावाहनपूजादो विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ ॐ भूर्भुवः सुव
 रिति आसत्येनेति पूजयेत् ॥ आसत्येनेत्युच्यते षिर्द्विरण्यः स्तूपसंज्ञकः ॥ त्रिष्टुप् छंदः समाख्यातं सवित्ता
 देवता स्मृता ॥ **अथ ध्यानं** ॥ ऐंद्राग्न्यः शैवकिं गेघरणमथातथो सप्तमीनाम्नि जातं यं प्रासीनं सपप्राभ
 यकुरमुदितं काश्यपाख्यं च गोत्रं ॥ सप्ताश्वोद्यत्तीकाध्वजिनिरथवरोधिष्ठितं शत्रुजातिं ताम्रेस्मिन्मूर्ति
 विं बंसदयं मभिमुखं सूर्यमावाहयामि ॥ तदक्षं चंद्रं दं अथिदेवं कद्रुद्रमंत्रतः ॥ अष्टिंशं देवैः स्य गाय

त्रीं छंदो रूद्रश्च देवता ॥ अग्निं दूतमचेत्यग्निं वामे प्रत्यधिदेवतां ॥ अग्निमेधातिथिः छंदोगायत्र्याग्निश्च दे-
वता ॥ आप्यायस्वेत्चासोमं यजेद्स्याश्च गोतमः ॥ अग्निः छंदोगायत्री देवता सोम उच्यते ॥ कालिंश्चाग्नि-
तिकायां जनितमथ तिथौ नूतुभूताभिधाने गोत्रे वात्रेः स हारं सगद्वरकरं कुंदगोक्षीरगोरं ॥ वैश्यं शुक्रं
पताकाध्वजं वतिचरथे राजमानं देशाश्चे वेदास्ते मंडले मिन्नविमभिः समुखं सोममावाहयामि ॥ यजेद्गोरी-
त्युचा गोरं दक्षिणे स्याधि देवतां ॥ अग्निर्दार्घ्यतमाः छंदोजगती देव्युमास्मृता ॥ आपो यजेद्सामेति वा-
मे प्रत्यधिदेवतां ॥ सिंधुद्वीपश्च अग्निः छंदोगायत्र्यायश्च देवता ॥ २॥ अग्निर्मूर्ध्नि तिगंवेण यजेत्कुजमन-
न्यधीः ॥ अग्निर्विरूपो गायत्री छंदो भोमो स्पदेवता ॥ भारद्वाजं दशम्यां जनितमपि पयो देवतक्षिप्यवंत्सो-
शक्तिं शूलं गदासीदधतमथ करै रूद्रजं बन्धिवर्णं ॥ क्षत्रं रक्तध्वजः क्षैत्रितमपि सुरथे मेघगोरक्तवस्त्रं

स्वेपीतेन्नर्याभिमुखमधिवक्तुं भोममावाहयामि॥ यद्वं देतितद्वक्षणेस्वं धः पूज्योधिदेवता॥ अग्निर्म
धातिथिः स्त्रिष्टुपुच्छदस्वदेवदेवता॥ स्योनेति पूजयेद्दामे पृथ्वीप्रत्यधिदेवता॥ अग्निर्मधातिथिः छंदोगा
यत्रीभूश्च देवता॥ ३॥ उदुध्यस्वेति संवेण बुधमावाहयेद्बुधः॥ अग्निस्त्रिष्टुपबुधश्चाम्य अग्निश्छंदस्वदेव
ता॥ द्वादश्यावासवर्द्धो मगधजनपदेवात्रिगोत्रप्रसूते स्वर्दे स्वर्दे गदाद्वं वरमपि दधतं पाणिभिः पीतवर्णं
उद्यत्पीतध्वजाद्ये समग्रपतिरथे वसितं वैश्यमन्नस्थाने वाणानुकारे रविमभिरचिरं सोम्यमावाहयामि
॥ तच्च क्षेत्तुं द्विष्टुमिदं वस्मुरित्यधिदेवता॥ अग्निर्मधातिथिः छंदोगा यत्रीदेवता हरिः॥ सदस्त्रशीर्षो पुर
षं वामे प्रत्यधिदेवता॥ अग्निर्नागग्रणानुष्टुपुच्छंदोदेवश्च पूरुषः॥ ४॥ बृहस्पते उतीत्यर्वेत्येतपुष्पे बृह
स्पतिं॥ अग्निर्गंतमदः स्त्रिष्टुपुच्छंदोदेवो बृहस्पतिः॥ भागक्षेप्तिं धुदे शेषपिद्वारिदिवसंगोत्रांगारिमा

त्यज्जातं दं दं क मंडल्यभिः कृतं वरो विभ्रतं चाक्षमाकां ॥ पीताश्वोद्यत्यताकाध्वजमरथगतं दीक्षवेदाक्षम
पीठे विप्रं सत्युष्यरागाभरणमभिगविंती वमावाहयामि ॥ अज्ञाणं दक्षिणेभ्यर्चं द्रुह्य ज्ञानमिति चा ॥ न
कुतो स्यादिति स्विष्टपुच्छं दोन्न ह्याधिदेवता ॥ इन्द्रमिन्द्रमरुतेतवामे प्रत्यधिदेवतां ॥ विश्वामित्रं ऋषिस्विष्टपु
च्छं दं दोस्यदेवतां ॥ ५ ॥ शुक्रं त इत्युचो शुक्रं शुक्रं पुष्यैः समर्चयेत् ॥ भरद्वाजं ऋषिस्विष्टपुच्छं दं शुक्रं देव
तां ॥ जातं भोजकं दो दं जं भृगुकुले पुष्येन वस्यां भुजे भ्राजं दं दं क मंडल्यसवरावक्षस्त्रं विभ्रतां ॥ च च न्यां द
पताक मप्रतुरगे गणेशं रथेषां दुरं पंचास्ये स दने गुरं दिति भुवामावाहयामः कविं ॥ इन्द्रं च इत्यनेनं दं दं दोस्यदेवतां ॥ मधुः
छं दं दं दोस्यदेवतां ॥ इन्द्राणीमास्वितो द्राणी वामे प्रत्यधिदेवतां ॥ ऋषिरं पा
कपिः छं दः पंक्तिः शच्यस्य देवता ॥ ६ ॥ शानो देवातिशानिं दस्मपुष्यैः प्रपूजयेत् ॥ मिन्धुद्वीपजः छंदोगा

यद्यदेवताशानिः॥ अष्टम्यां यः स गच्छेत्समस्तनिविधिभेकः यपस्यान्ववायश्च दोषोत्पादितुल्यः कुर्यात्तदा रत्नं
रत्नं द्वाभ्याम् ॥ भ्रातृनीलाभ्याम् अथ निलयं नीलमाणि वयभूषं ॥ स्थाने धन्वा रत्नोत्तं स्वपितु रभिमुखं
सौरिमावाहयामि ॥ ३ ॥ मं यमेति तद्देवत्वधिदेवं यमं यजेत् ॥ अथ यमः ॥ मृतं स्विष्टपुच्छं देवे देवतायमः ॥ वामे प्र
जापतेन त्वदिति प्रत्यधिदेवतां ॥ हिरण्यगर्भं कृषिस्त्रिष्टुपुच्छं देवः प्रजापतिः ॥ ४ ॥ राहुं कयानश्चित्रेति हृष्टपुष्पं
प्रपूजयेत् ॥ गायत्रीरामदेवोस्य राहुः पुच्छं देवताः ॥ राकायां याम्यजक्षेत्समस्तनिमलयेयस्त्वपेवीनसियः ॥ ५ ॥
५ ॥ स्वदं विष्टुलं सवरमपि दधजघर्मचंद्रांशुः ॥ ६ ॥ स्मृष्टमध्वजाय दुरिणरिपुरथस्थायिनं व्याघ्रवक्रं शूर्याभेमे
उलेतं तरणिमभिगतं राहुमावाहयामि ॥ कालं यमाय सोमं तिदक्षे चंद्रधिदेवतां ॥ अथ यमो नुष्टुपुच्छं देवः कालश्च
देवता ॥ नमोऽस्तितिमवांश्चकामे प्रत्यधिदेवतां ॥ सर्पं शिषिः पुच्छं देवता ॥ केतुं रुण्यन्तुचाकेतुं च

अष्टपुण्यैः प्रपूजयेत् ॥ गायत्र्यस्यामधुः छंदाः केतुः छंदर्षिदेवताः ॥ अंतर्वक्ष्याममायां ज्ञानितसुरगभेज्जैमिनीयेव
गात्रे वै इयां कल्पमुद्यमगदवरकरं चित्रमात्यानुरूपं ॥ चित्रं चंचकपोतध्वजपतिचरथेरसन्तमंतर्ध्वजाभेस्था
ने सूर्याभिवक्त्रं यवनजमतुलं केतुमावाहयामि ॥ सचित्रमितितरुक्षेत्रं चित्रगुप्तमथार्चयेत् ॥ त्रिष्टुपभरद्वाजचित्र
गुप्ताः छंदर्षिदेवताः ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मजज्ञोतिवामे प्रत्यधिदेवता ॥ नकुलोस्य ज्ञषिः स्त्रिष्टुपछंदो ब्रह्मादिदेवताः ॥
इत्यधिदेवप्रत्यधिदेवसहितग्रहपूजनं ॥ अथ विनायकादिपंचलोकपात्राः ॥ गणानां वेति गणपंरादोत्तर
तो यज्ञेत् ॥ गणकज्ञषिर्जगत्यस्य छंदो देवो विनायकः ॥ मंदो जरेयज्ञे दुर्गां जातवेदस इत्युच्यते ॥ कश्यपोऽस्त्राज्ञषि
स्त्रिष्टुपछंदो दुर्गा च देवता ॥ आनोति युष्मिरित्यर्च्य द्वायुमुत्तरतोरवेः ॥ वसिष्ठोऽस्य ज्ञषिस्त्रिष्टुपछंदो वायुश्च देव
ता ॥ घृतं घृतेन यजुषा ताकाशं राहुदक्षिणे ॥ यावां कडोत्यश्विनोऽनुकेतोर्दक्षिणतो यज्ञेत् ॥ शुभः शोपज्ञषि

प्र.

३

ॐ हो गा यत्री देवता श्विनो ॥ पंचैतानथ वा देवानग्रहाणां मुत्तरे यजेत ॥ इंद्रादीनथ दिक्पालानयजेत्पूर्वादि
दिक्मात ॥ गा यत्री द्रोम धुः ॐ हो इंद्र मिंद्रं च इत्युच ॥ सदस्यादांग जलं छंदाचीं वज्रोत्पलोत्करं ॥ मैधातिथ्य
ग्निगा यत्र्यो ग्नि मग्निं दूतमित्युच ॥ शोणवर्णं छागगतं धृतशक्तिकं मंडलं ॥ यामामुष्टुपयमास्तद्व्यमा
येतियमं यजेत ॥ सदंडपाशं रक्तादां वृश्ममदिषवाहनं ॥ आग्नस्त्रिष्टुपानिर्जतिश्चासुन्वंतमिति निर्ज
तिं ॥ खड्गचर्मधरां नीलामूर्ध्वकोशं नवाहनां ॥ ब्रह्मावरुणगा यत्र्या विमं मैवरुणं यजेत ॥ नागपाशधरं
शुक्लं मकरखंडकिरीटिनं ॥ वायुमानो नियुद्धिश्च त्रिष्टुपवासिष्ठवायवः ॥ वरध्वजकरं धूम्रं मृगस्थं चित्र
वाससं ॥ ॐ होति शक्चर्मपयो रणा देवः कुबेरकः ॥ राज्ञाधिराजमंत्रेण सगदं नखाहनम ॥ शुक्लं वरं
निधिपतिं धनदं त्वक्कापातिं ॥ महोदरं दूरिद्रुणं यजेदाभरणात्वितां ॥ गोतमो जगतीशानस्तमो शाने

ल्युमापतिं ॥ वराभयान्नशृणाक्षस्त्रकरंगौरमुक्षगं ॥ सर्पराज्ञनुष्टुपसर्पानिमो अस्त्वित्यनंतकं ॥ पद्मशं
खगदाक्षकधरंसप्तफणोज्ज्वलं ॥ अनंतशयनासीनंमध्येवरुणरक्षसोः ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मजज्ञानुमेतंद्रे
शांतरेयजेत ॥ दंससुंश्मश्रुकंशोणंलंबोधरजटाधरं ॥ कमंडलुसुबाक्षसुकूपप्रपाणिंचतुर्मुखं ॥ वि
श्वामित्रऋषिस्त्रिष्टुप्छंदो ब्रह्मास्यदेवता ॥ क्षेत्रस्यपतिनेत्यर्चेत्क्षेत्रपालंतु दक्षिणे ॥ अंबकेन
मंत्रेणदूशो मृत्युंजयंयजेत ॥ क्रमेणासनपाद्यार्घ्याचमनीयान्यतःपरं ॥ स्नानं पंचामृतेर्दद्यात्तत
मंत्रैः पृथक्पृथक् ॥ आप्यायस्वेतिपयसागायत्रीगोतमःपयः ॥ दधिक्रावादध्यनुष्टुपदधि
क्राज्जोतिर्वेदोधिः ॥ प्रजापतिर्ऋषिर्देवमाहुयंशुक्रमसीतिच ॥ स्वादुःपवस्वेतिसितांजगतीवे

प्र.

ननु कर्कराः॥ मधुवाता इति मधुगायत्री गौतमो मधु॥ शुद्धस्नानं ततो दद्यात्पुनराचमनीयकं॥ वस्त्रा-
नुलेपपुष्पाणि स्वस्वकर्मान्युपादरेत्॥ रक्तश्वेते रक्तपतिपीतश्वेतासितानि च॥ श्यामलं च विचित्रं च वा-
सांस्येषां यथाक्रमं॥ रक्तचंदनमर्कायं श्रीचंदनमथंदनं॥ रक्तं वा दंबदं रत्नाकुजाय बुधजीवयोः॥ मानं शूलं
कौंकुमं वा श्वेतं वा शंखजं भृगोः॥ शूनेः पिण्याकजं राहोः केतकी गर्भजं रजः॥ कस्तूरी केतवे यद्वा त्रयाणां
मगरस्मृतं॥ सर्वेषां मथ वा दद्याच्चंदनं मलयोद्भवं॥ त्रिभ्यो रक्ताब्जकुमुदे रक्तं च करवीरकं॥ द्वाभ्यां च
पादलं मल्ली भृगोर्विंही वरं शूनेः॥ रश्ममुन्मत्तकरा होश्चित्रपुष्पाणि केतवे॥ धूपाः कुंदुरक्तसांड्या
क्षतोः सज्जरसो गुरः॥ सिल्हकं सागुरं त्वेत्वा गुग्गुलुः शूने ये स्मृतः॥ राहके त्वोः स्तथा क्काक्षा सर्वेषां वाथ
गुग्गुलुः॥

गज्येनसर्पपादीपः सर्वेषां तिलज्ञेन वा ॥ अथ नैवेद्यान ॥ गुडोदनं पायसाच्चैत्रे हविष्यं क्षीरघातिकां ॥ दध्यो
दना ज्योदनौ च रुसरं माषकोदनं ॥ चित्रोदनं च नैवेद्यं रव्यादिभ्यः प्रदापयेत् ॥ अन्येषामपि सर्वेषां भक्ष्य
भोज्यानि शक्नुतः ॥ तांबूलमुखवासादिदत्त्वा कृत्वानमस्कृतिं ॥ वेद्या ईशानादंगभागस्थापयेत्कलशं शुभं
॥ अत्रणं सुदृढं न्यंदध्यक्षतविभूषितं ॥ मंडले तंडुलैः पूर्णं पादरेः समनोदरे ॥ अत्रिप्रकलशं मंत्रं उ
च्चार्य कलशं न्यसेत् ॥ पूरयेत्तीर्थमल्लिङ्गे रमं मे गंग इत्यथ ॥ युवं वस्त्राणि मंत्रेण वा सोयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ उध
तासीत्यष्टमहोश्चैव इति पल्लवान् ॥ पंचत्वक्चर्ममूलां निते नैव कलशोक्षिपेत् ॥ गजेश्वरव्यावल्मीकसंगम
द्ददगोष्ठगाः ॥ गजद्वारगताश्चाष्टौ मूर्तिकाः परिकीर्तिताः ॥ वटाश्वत्थोदंबराम्ब्रपूक्षाणां पल्लवाः स्वचः ॥
संहिरत्नानीति रक्षा न्यथ गज्यानि पंचच ॥ मणिमुक्ताप्रवालाः गारुडं पुष्कराकां ॥ वज्रं दर्नील गोमंद

वेङ्कयं मणयो नव ॥ सुवर्णं राजतं मुक्ता राजावर्तप्रवालकं ॥ पंचैतान्यथैवेकं वा माणि क्यमुत कौचं न ॥ गोमू-
त्रमथ गायत्र्या गंधद्वारेति गोमयं ॥ आप्यायत्वेति गोक्षीरं दधिकाष्ठेति गोदधिः ॥ गवाक्ष्यं शुक्रमरीतिया-
ज्ञाता इत्यथोषधीः ॥ मुराभांसीवचाकुष्ठं शैलेयं रजनीद्वयं ॥ सटीपैत्रैकमुस्तांच सर्वेष्वधिर्गणाः स्मृताः ॥
गंधद्वारेत्यथोगंधं कुसुमान्यायनोति वै ॥ याः फलिना रिति फलं कुंभे सर्वं विनिक्षिपेत् ॥ ततो भिमंत्रयेत्कुं-
भं मंत्रैरेतैः स्पृशन्कुशैः ॥ अमृतं रक्षापनार्थाय निर्मितो विश्वकर्मणा ॥ कल्पां कल्पां हि देवानां गृहीत्वा प-
रमेष्ठिना ॥ निर्मितोऽत्र कल्पा इति कलशस्तेन शोच्यते ॥ कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः संमिश्रितः ॥ मूले तत्र
सुतो ब्रह्मा मध्ये मातृगणा स्थिताः ॥ कुक्षोत्तु सागराः सप्त सप्तद्वीपा वसुंधरा ॥ गंगा च यमुना चैव चंद्र-
भागा सरस्वती ॥ अर्जुनी गोमती चैव नर्मदा च महानदी ॥ कावेरी हहमवैष्णवी च तापी गोदावरिति तथा ॥

ताम्रपर्णपियोष्मी च सरयू गंडकी तथा ॥ विंध्यपादोद्गतायाश्च श्रीगोलाद्या विनिर्गताः ॥ प्रभासंपुष्करं चैव
निमिषं च हिमालयं ॥ वटेश्वरं त्रिशूलं च गंगासागरसंगमं ॥ अर्बुदं देमवांश्चैव मानसं च महासरः ॥ एथि
व्यां यानि तीर्थानि कुलशेता नि संतुवे ॥ अथ द्वांतिश्च पुष्टिश्च गायत्री च व्यवस्थिता ॥ ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः
सामवेदस्तथैव च ॥ अथ र्सहिता मंत्रैः कुलशंपूरयंति मे ॥ विश्वकर्म न समागच्छद्दिवा कुरसमप्रभ ॥ स्व
हस्तेन त्वया कुंभो विन्यस्योयागमेदुपे ॥ ब्रह्माद्या देवताः सर्वाः सृषयश्च तपोधनाः ॥ गंगाद्याः सरितः सर्वाः
सप्त चैव कुलपर्वताः ॥ तिष्ठंतु वल्लो संर्वयावद्यज्ञः समाप्यत उति ॥ इममेवरणेत्यस्मिन्कुंभे वरणमर्चयेत् ॥ प्रज्ञाप
तिश्च गायत्री ॥ विरुदाद्या त्वर्षापतिः ॥ सर्वसमुद्राः सरितस्तृतीर्थानि जलदानदाः ॥ आयांतु मे सदा सर्वे दुरित
क्षयकारकाः ॥ पूर्ववत्पूजनं चास्य ततो न्वाधानमाचरेत् ॥ यथा अस्मिन् कर्मणि रव्याद्याः ॥ प्रधानं नवदेवताः ॥

रुद्राण्याद्यानवनवअधिप्रत्यधिदेवताः॥विनायकाद्याइंद्राद्याःसर्वाश्चैवांगदेवताः॥समिदादिहविर्मिथंतंत्रं
 सांगेनकर्मणा॥सद्योयत्पइतिप्रोच्यसमिधोन्नदुयादभे॥सांगाःसर्वतत्रदेवाःसंतुसंनिहिताइह॥इत्युक्त्वासनु
 शंवाशिवद्यन्मंत्रेणसंस्पृशेत्॥निर्वपेच्चरमण्यभ्यादेवस्यत्वेतिमंत्रतः॥प्रोक्षणथपणाद्यान्यसंस्कारंतंय
 थाविधि॥सुत्वाथकर्तादेवेभ्योयष्ट्यंद्रव्यमुत्तरजेत्॥इध्माधानादिकंरुत्वामुखादुत्थंति कंततः॥प्रतिग्रहंप्र
 तिद्रव्यंदुत्वादशदशादुत्ता॥तथाधिदेवतादीनांतिष्ठस्तिष्ठोथैवेककाः॥दुत्वाद्याहताभिःश्वाथनुदुयादिष्टं
 ग्यया॥तदुत्तंयाज्ञवल्क्ये॥यस्ययश्चयदादुग्धःसतंयत्नेनपूजयेत्॥अष्टपैण्ड्रंवाचगेदतःपूजिताःपूजयिष्य
 थ॥ग्रहीधानानरेन्द्राणामुक्तायापतनानिच॥भावाभावीचजगतस्तस्मात्पूज्यतमाग्रदाइति॥द्रव्याणिममि
 दाःयन्त्रचतुर्गुण्यवाहयः॥अर्कःपलाशःखदिरस्तृपामार्गाथपिण्डकाः॥ओर्दुवरःशमीदूर्वाकुशाश्चसमि

धः क्रमात् ॥ एकैकस्या त्रयशतमष्टाविंशतिरेव वा ॥ द्योतव्यामधु सर्पिर्भ्यां दध्ना शीरेण वायुनाः ॥ समित्क्ष
णं चोक्तं ॥ विशिष्टा विदला-दस्नावकाः सकृद्विराः रूपाः ॥ अतिरूपातिदीर्घाः श्वसमिधः कार्यनाशना
ः ॥ विशिष्टा यिः क्षयं कुर्याद्विदला पुत्रनाशिनी ॥ सकृद्विरा व्याधिजननी रुशा चरिपु वर्धिनी ॥ दीर्घा विरेडा
गमनी रूपा चात्मविनाशिनी ॥ अरुशा सप्तमी रूपा साद्राचमुपलाशिनी ॥ प्रादशा-नाधिकान्युनाः स
मिधः सर्वकर्मणि ॥ अर्कनाशयते व्याधिं पाकाशः सर्वकामदः ॥ खदिरः श्वार्थलाभाय अपामार्गं सखप्र
दः ॥ अश्वत्थः सर्वकामाय सौभाग्यायाप्युद्वरः ॥ शमीशामयते पापं दूर्वायुः सखवर्धिनी ॥ कुशाध
मार्थकामानां रक्षणं च सती मतं ॥ दूर्वा हृत्तस्त्रिदूर्वस्यात्कुशं स्तंबः कुशा हृत्तिः ॥ तत्राधिदेवतादीनां पा
काशः समिधः स्मृताः ॥ उक्तास्तु भेतु सर्वेषां मपि पाकाश एव हि ॥ अथ होमे विआदित्यादीनां ग्रहाणां

पूजयामि तुं हविर्देवतादिकमुत्वास्वस्वमंत्रेर्होमं कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ आसत्येनेत्यस्य मंत्रस्य द्विरण्यस्तू-
 पस्तपि स्विष्टकृष्णं तुं हः ॥ सविता देवसूर्यप्रीतये समिदादिद्रव्यहोमो विनियोगः ॥ आसत्येनेति मंत्रेण तु-
 द्रुयात् ॥ एवं चंद्रादीनामापेक्षा तव्ये ॥ प्रधानहोमं हत्वे वंदत्वास्विष्टकृष्णं दादुतिं ॥ समित्तं संहने द्रुत्वा जया-
 दीनं तु द्रुयात्ततः ॥ यदस्येति स्विष्टकृष्णं द्रुत्वा बर्हिः समंजनं ॥ हत्वा प्रहृत्य परिधीनप्रायश्चित्तादुतिस्त-
 तः ॥ चित्तादिकं जयाद्युक्तमनास्तातादिकं पुनः ॥ पूर्वाधारो जयादिश्च सुवेणो वसुचेतराः ॥ पूर्णादुतिं सुचाद-
 घानद्वादजगद्दातया ॥ फलवस्त्रादियुतया वक्ष्यमाणैश्च मंत्रकैः ॥ समुद्रादिति तिरुणा गोतमो वासदे-
 वकः ॥ ऋषिः तुं हः स्विष्टकृष्णं देवतापरिकीर्तितः ॥ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः स्मृष्टुपुत्रेऽथानंस्तु च ॥ मूर्धानेति
 पुनस्ताग्निस्त्रिष्टुपवत्त्वादयस्त्रयः ॥ पूर्णादवदित्युचो विभेदेवानुष्टुपश्चात्तत्रतुः ॥ सप्ततेग्निश्च त्रिगतीरा

सवान्नित्यपि॥ इत्थं पूर्णोद्भूतिं हत्वा चोत्तरं परिशेषनं॥ पूर्णपात्रोद्धारनं च हत्वा च ह्यविसर्जनं॥ अथ
पूर्णपात्रं च दद्याच्चैवोक्तं लक्षणं॥ तथा॥ आहमुद्दिभवेत्किंचित्किंचिच्चत्वाग्निपुष्कले॥ पुष्कलान्येव चत्वाग्नि
वर्णपात्रं स कांचनं॥ पूर्णपात्रमिदं प्रोक्तं तं द्रुमेः पूर्णितं सदेति॥ ततस्ततोऽप्युपात्तेभ्यो माय भत, वलीन्दरेत्। पो
लिका एव स हिता न सो द कान दा तेः सद्॥ स्वस्वमंत्रैः स्वस्वदिक्षु चन्द्रेः पूर्वादिदिक्कमात्॥ गृहाद्गृहिः श्वैव पाले
बलिं रक्षामदक्षिणे॥ वज्रहस्ता ज्ञातिरुदग्रहाणे मंबलिंदरे॥ यज्ञमानस्य मेभ्युदयंकुररक्षोममध्वरं॥ मेष
सृशान्तिरुदस्ताग्नेर्गृहाणे मंबलिंकवे॥ यज्ञमानस्य मेभ्युदयंकुररक्षोममध्वरं॥ २॥ स दंष्ट्रमदिपा रुदाग्रहा
णे मंबलिं यम॥ यज्ञमानस्य मेभ्युदयंकुररक्षोममध्वरं॥ ३॥ शिवस्तु शः स्थूलाब्जगृहाणे बलिमर्पितं
। यज्ञमानस्य ०॥ ४॥ ह्यस्थपाशुधृक्पाशान् गृहाणे मंबलिमर्प्यते॥ यज्ञमानस्य ०॥ ५॥ नायो मग

प.

८

स्थध्वजधृक्गृहाणे मं बलिं विभो । यज्ञमानस्य ० ॥ यक्षेशसर्गदृष्टादबलिस्तेयं नृवाहनं ॥ यज्ञमान ॥
॥ ७ ॥ रुषस्थश्च लहस्ते शगृहाणे मं बलिंदर ॥ यज्ञमान ० ॥ ८ ॥ सन्नक्रान्तं तेनागेन्द्रमदीधरबलिंदर ॥ यज्ञ
मानस्य ० ॥ ९ ॥ हंसस्थाक्षकुरज्जलनगृहाणे मं बलिं स्वभूः ॥ यज्ञमानस्य ० ॥ १० ॥ केषा लहस्ते श्वे त्रेडा
गृहाणे मं बलिं विभो ॥ यज्ञमानस्य ० ॥ ११ ॥ व्याघ्रचपूजनं कुर्याद्रव्यादीनां यथाक्रमं ॥ कुरुशस्य षवन्दे श्व
धृपदीपानि वेशकेः ॥ पुनः पुष्पांजलिं हत्वा नमस्कृत्वा विसर्जयेत् ॥ यांतु देवगणाः सर्वपूजामादाय मामि
कां ॥ इष्टकामप्रदानार्थं पुनरागमनाय चेत्ति ॥ अथाभिषिंचेत्तन्मंत्रे यज्ञमानं सदानुगं ॥ गृहीत्वा वारुणं कुं
भं वेशाः पूर्वथ चोत्तरे ॥ अपूर्तिगाः पावमान्यश्च होरण्याः सोरभास्तथा ॥ अत्रायुष्याग्रदमंत्राश्च तथा पौरा
णिकाः परे ॥ तथा पौराणिकाः । सुरस्तामभिषिंचेत्तु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः । वासदेवांजगन्नाथः स्तथा संत

र्षणो विभुः॥ प्रयुज्यन्तानि रूढश्च भवंतु विजयायते॥ आखंडलो ग्निर्भगवानयमो वो निर्वृतिस्तथा
वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षः स्तथा शिवः॥ ब्रह्मणा सहितः शेषो दकुपालाः पातु न सदा॥ कीर्तिर्लक्ष्मी
धृतिर्मेधापुष्टिः श्रद्धा क्रियामतिः॥ बुद्धिर्लज्जा वैपुः शान्तिस्तुष्टिः कान्तिश्च मातरः॥ एतां स्त्वामभिषिचंतु
चंतु देवपत्न्यः समागताः॥ आदित्यः श्वंद्रमा भोमो बृध्नवि सिनार्कज्ञाः॥ ग्रहास्त्वामभिषिचंतु रा
हुकेतुश्च तर्पिताः॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपुंगवाः॥ जैष्यो मनवो गावो देवमातर एव च॥ देवपत्न्या द्रु
द्रमाना गा देत्याश्वाप्सरसांगणाः॥ अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहना निच॥ औषधानि चरत्तानि का
ह्मण्या वयवाश्च ये॥ सरितः सागराः शैलाः ग्नीथानि जलदानदाः॥ एते स्त्वामभिषिचंतु सर्वकामार्थसि
द्धये॥ अग्निषिक्तः स्ततः श्वेव यजमानं सदृस्त्रिया॥ शुक्लं वरधरः श्रीमान् शुक्लमात्यानुलेपनः॥ धृता
नि पूर्ववासांसि आचार्या यत्र ददापयेत्॥ आचार्या यत्र ह्मणे च सत्विगभ्यां दीक्षिणाः क्रमात्॥ गोभू

तिलहिरण्याज्यवासांसि विविधानि च ॥ आचार्याय च देयानियेन वा तोषमाप्नुयात् ॥ अथाज्यावेक्षणं दद्यात् ॥
 त् ॥ यालक्ष्मीर्यज्ञमेदोस्थं सर्वंगेषु प्रतिष्ठितं ॥ तत्सर्वं शुभमयाज्याशुश्रियमायुश्च वर्धय ॥ इति कोऽ-
 स्त्रपात्रपूरितमाज्यं सकांचनं सदक्षिणा कंबा ह्यणा यदद्यात् ॥ अथ ग्रहदक्षिणाः ॥ धेनुः शुंखं स्तथा
 न दुग्धे मवासोद्वयः क्रमात् ॥ कृष्णा गौरा यमछागं एतावे ग्रहदक्षिणा ॥ मंत्रोऽथ मातस्यै ॥ कपिले सर्वदेवानां
 पूजनीया सितोद्दिष्टी ॥ धेनुस्तीर्थमयी यस्मा मतः शान्तिं प्रेय छमे ॥ १ ॥ पुण्यस्त्वं शुंख पुण्यानां मंगला-
 नां च मंगलं ॥ विष्णुना भधृतो नित्यमतः शान्तिं ॥ २ ॥ धर्मस्त्वं रय रूपेण जगदां नंदकारक ॥ अष्ट-
 मूर्ते रधिष्ठानमतः शान्तिं ॥ ३ ॥ हिरण्यगर्भं गर्भं स्तं देवर्षिं विभावसो ॥ अनंत पुण्यफलदमतः शान्-
 तिं ॥ ४ ॥ पीतवस्त्रयुगं यस्माद्वा सुदेवस्य बलुभं ॥ प्रदोना नस्य मोविष्णुमतः शान्तिं ॥ ५ ॥ विष्णुर-

श्वत्थरूपेण यस्मादमृतमं भवः ॥ चंद्रार्कवाहनं नित्यमतः शान्तिं ॥ ६ ॥ धेनुः स्तं पृथिवी सर्वा यस्मात्ते श
वमं निभा ॥ सर्वपापहरा नित्यमतः ॥ ७ ॥ यस्मादायसकुर्माणि त्वदा धाराणि सर्वदा ॥ हं लोहलंगला
दीनांतस्माच्छान्तिं ॥ ८ ॥ यस्मात्तच्छागयज्ञानामाहुर्वैति व्यवहितः ॥ यानेव भावमोर्नित्यमतः शान्तिं ॥
॥ ९ ॥ यथाक्तदक्षिणा लभे गां दद्याच्छास्यलं कृताः ॥ तत्र संचः ॥ गवामंगेषु तिष्ठंति भुवनानि चतुर्दश ॥
यस्मान्नस्माच्छिवं मे स्यादिह लोके परत्र च ॥ सर्वान्प्रदाक्षिणीरुत्पन्नमस्कृत्यति ॥ बोधायनः ॥ ग्रहाणां वा
नुरं द्राश्च ग्राह्याणां च विदोषतः ॥ पूजिताः पूजयंत्येते निर्दहंत्यवमानिताः ॥ तस्मान्न दक्षिणा दीनं क
तं व्यभूतिमिच्छत ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु प्रतिष्ठादिषु कर्मसु ॥ नामानचो लोपनये ग्रहयज्ञं समाचरेत् ॥ नि
र्विघ्नार्थं मुनिश्चैतथोद्देशाद्भुतेषु च ॥ आयुर्गण्यमेभ्यः परिपक्षक्षयः सुखं ॥ सर्वतानं रुद्रिः कीर्तिश्च भ

वे नैवा वसंशयः॥ महाशांतिं पाठयित्वा भोजयित्वा च शक्तिः॥ कृत्वित्रो ब्राह्मणां श्रान्यादीनां नाथां
 श्रुतोष्यत॥ ततश्च बंधुभिः सार्धं स्वयं भुंजीत केसुखं॥ वाङ्मनसगुणैर्गुणैः स तां कंठविभूषणं॥ यथि
 ता विश्वनाथेन ग्रहमुक्तावलीभुभा॥ ॥ इति विश्वप्रकाशे ग्रहयज्ञविधिः॥ ग्रहपंचाङ्गिर्यंते॥ मध्ये
 ताम्रतेदुलमंडलं॥ १॥ आग्नेयांशुभ्रैश्चतुरस्रं॥ २॥ त्रिकोणमेरण्येभौ मंदक्षिणे॥ पीतेरीशाने बुधं
 बाणवतं॥ बृहस्पतिपीते लृत्तरे दीर्घचतुरस्रं॥ शुभ्रैः शुक्लपूचकोणं पूर्वत्र॥ रुहमेः पश्चिमेऽङ्गानि चा
 पवत॥ राहुं धूम्रैः शर्पवत नैर्ऋत्यां॥ चित्रैर्ऋतं वायव्यां ध्वजवत॥ तदुत्तरे वारुणं घटं न्यसेत॥ कलङ्का
 म्यमुखं इत्यादि॥ पूजादो मोनंतरं माषभक्त्यल्लिखेत् सर्वेषां॥ शेषं पातय्य च॥ ततो यज्ञमानस्याभिषेकं॥
 दक्षिणादानं॥ ३॥ अथ मंत्राः॥ आसत्येन रत्नसावर्तमानो निवेद्य नमृतं मर्त्यं च॥ हिरण्ययेन स

वितार्थं नादे यो याति भुवनानि पश्यन् ॥ चंद्र- आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम रुस्यं ॥ भवा राज
स्य संगथे ॥ मंगळः ॥ अग्नि मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयं ॥ अपा रं रेतारं सिज्जि न्वति ॥ बु-
उद्धु ध्य स्वाग्ने प्रतिजागृह्ये न मिं हा पूतं स रं रजे था मयं च ॥ पुनः रुण्वरु रं रत्वा पित रं युवान मः
न्या ता रं सौ त्वा यितं तु मे तुं ॥ रुद्र- रुद्र स्पते अतियदयो अर्हा युमद्वि भाति व्रतु मज्जने यु ॥ यद्वा द
ग्र छवसतं प्रजातत दस्मा रुद्र विणं धो ह चित्रं ॥ शुक्रः ॥ शुक्रं ते अन्यं द्यजतं ते अन्यद्वि पुरुषे अदती
द्यौरि वासि ॥ विश्वादि माया अवसि स्वधा वो भद्रा ते पूषं नि दगति रस्तु ॥ शानिः ॥ शानो देवी रभिष्टयः
आपो भवं तु पीतये ॥ शं यो रभिस्त्र वंतु नः ॥ गृहः ॥ कयानश्चि व आभुव दृती सदा रथः सरवा ॥ क
या न्ना विद्य या रता ॥ केतुं ॥ केतुं रुण्वन कृत वं पे द्यो मया अपे श सं ॥ समुषं द्रुजा यथाः ॥ १॥ ॥

अथाग्निदेवता ॥ कद्रुद्राय प्रचेतसेमीदुष्टमायतव्यसे ॥ वोचेमशंतमहं हरे ॥ १ ॥ गौरीर्मिमायसलि
कानितक्षंत्येकपदीगद्रूपदीसाचतुष्पदी ॥ अष्टापदीनवपदीवभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन्
॥ २ ॥ यद्रुद्रं प्रथमं ज्ञायमान उद्यत्समुद्रादुतवापुरीयात ॥ श्येनस्य पक्ष्मादूरिणस्य बाहू उपस्तु
त्यमदिजातं ते अंर्वन ॥ ३ ॥ रुद्रं विस्मृर्विचक्रमन्नेधानि दधे पदं ॥ सेमूढमस्य पादं सुरे ॥ ४ ॥ ब्रह्म जेतानं
प्रथमं पुरस्ताद्विमी मतः सुरचोर्वेन आवः ॥ सबुद्धिया उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥ ५ ॥
उद्रं वो विश्वतस्पाद्वामदेहा नेभ्यः ॥ अस्माकमस्तु केवलः ॥ ६ ॥ रुद्रं यमप्रस्तरमादिसीदांगिरोभिः पि
रुभिः संविदानः ॥ आत्वा मंत्राः कविडास्तावदंत्वेनागजं हविषामादयस्व ॥ ७ ॥ यमाय सोमं सुनुत यमा
यजु हुतादविः ॥ मम हयतो गच्छत्यग्निदृतो अरं हतः ॥ ८ ॥ सचिन्नचिन्नचित यंतमस्मै चिन्नक्षत्रचिन्नतमे

वयो धां ॥ चंद्रायं पुरुषीरं हंतं चंद्रं चंद्राभिर्गणते युवस्व ॥ १ ॥ अथ प्रत्यधि देवता ॥ अग्निं दूतं रुणीमहे
होतारं विश्ववेदसं ॥ अस्य यज्ञस्य सुकृतं ॥ २ ॥ अप्स मे सोमो अब्रवीदंतर्विधा न भेषजा ॥ अग्निं च विश्व
श्वं शंभवं ॥ ३ ॥ स्योना एथि विभवान् शरानि वेदानी ॥ यछानः शर्मस प्रथाः ॥ ४ ॥ सहस्र शिपां पुरुषः
सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ स भूमिं विश्वतो हत्वा ॥ अत्यतिष्ठेदृशांगुलं ॥ ५ ॥ इन्द्रमरुत्वं इह पाहिसां मयथा
गार्थांते अपि बः सुतस्य ॥ तव प्रणीतीति वशूरशर्मणा विवा संतिक्रवयः सुयज्ञाः ॥ ६ ॥ इन्द्राणीमास
नारीषु सुपत्नीमहमथ वं ॥ न ह्यस्या अपरं च न ज रसा मरुते पतिः ॥ ७ ॥ प्रजापते न त्वहेतान्ये न्यो विश्वाता
तानि पतिता व भूव ॥ यन्ना मां स्तेजु हवुः स्तनो अस्तु वयं स्याम पतयोरधीणा ॥ ८ ॥ न मो अस्तु सर्पभ्यो
ये न त्व एथि वीमनु ॥ ये अंत रिक्षे ये दिवितेभ्यः सर्पभ्यो नमः ॥ ९ ॥ ब्रह्मजज्ञानं ॥ १० ॥ इति प्रत्यधि देवता

प्र.

२.

अथविः।यकादयः।पंच॥गणानांत्वागणपतिः॥हवामहेकविंकवीनामुपमथवस्तमं॥३॥येषराज्ञंअक्षणां
प्रेक्षणाभ्यतआनः॥शृण्वन्तूतिभिःसीदसादनं॥१॥ज्ञातवेदंस्तुनवाममोममरातीयतोनिदहातिवेदः
सनःपर्वदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः॥२॥आनोनि युद्भिः॥इतिनीभिरध्वरंसहस्रिः
णाभिरुपयाद्वियत्तं॥वायोउजस्मिन्हविषिमादयस्वययंपातःस्वस्तिभिःमदानः॥३॥घृतंघृतेपावा
नःपिबतवसांवसापावानःपिबतांतरिक्षस्यहाविरासिस्वाहा॥तांतरिक्षायदिशःप्रदिशआदिशोवि
दिशुदिशस्वाहादिग्भ्यानमोदिग्भयः॥इत्याकाशं॥४॥यावांकशामधुमत्यश्विनासूनृतावन्ती॥
तयायत्तमिमिश्रतं॥उपवामगृहीतोस्याश्विभ्यांत्वेषतेयोनिश्चिभ्यांत्वा॥इत्यश्विनौ॥५॥इतिपं
चकोकपालाः॥अथइंद्रादिभ्योकेपालाः॥नामंत्राः॥इंद्रविश्वतः१॥अग्निदृतं०२॥यमायसोमं०३॥

अमन्वंतमयन्नमानमिच्छस्तेनस्येत्यांतस्करस्यान्वेषि॥ अन्यमस्मादिच्छसातइत्यानमोदेविनिर्जते
तुभ्यमस्तु॥ ४॥ इमंमेवरुणशुधीहवमद्याचमडय॥ त्वामवस्युराचके॥ ५॥ आनोतियुद्धि॥ ६॥ धा
राज्ञाधिराज्ञायप्रसह्यसाहने॥ नमोवयंवैश्रवणायकुर्महे॥ समेकामान्कामकामायमह्यं॥ को
मेश्वरोवैश्रवणोददातु॥ कुबेरायवैश्रवणाय॥ महाराज्ञायनेमः॥ ७॥ तमीदृशानंजगतस्तस्थुषस्य
तिंधियंतिन्यमवसेहमहेवयं॥ पूषानोयथावेदसाममहधेरक्षितापायुरदेव्यःस्वस्तये॥ ८॥ नमो
अस्तुमर्षेभ्यो॥ ९॥ अस्मेन्नतानं॥ १०॥ क्षेत्रस्यपतिनाचयः॥ दितेनेवृजग्रामसि॥ गामश्वंपोषयित्वास
नोमृडातीदृशो॥ ११॥ न्येवकंयज्ञामहेमुगंधिंपुष्टिवर्धनं॥ उर्वारकमिदंबंधनान्मृग्यामुक्षीयमामृतात
॥ १२॥ तद्वृष्माःपरमंपदंसदापश्यंति॥ ॥ इतिग्रहादीनामंत्राः॥ सप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाःस

सर्वयः सप्त धामप्रियाणि ॥ सप्त होत्राः सप्त धात्वा यज्ञं तिसप्त योनीराष्ट्रं स्यादृतेन स्वाहा ॥ इति पृ-
 णादिति मंत्राः ॥ ॥ अज्ञाद्वानादिति विश्वप्रकाशाभिधायकत्वेन तत्कृतं समाप्ता ॥ यद्दर्शान्तिरेषा ॥ ॥
 अथ विनायकशान्तिः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ विनायकः कर्मविघ्नसिध्यर्थं विनयोन्नितः ॥ गणानामाधि-
 पत्येन्दुरेणं ब्रह्मणा तथा ॥ एवं विनायकस्याधिकारिकं व्यापारमभिधाय तेन गृहीतस्य स्वप्न-
 दर्शनानि प्रत्येकींश्च दर्शनानि चाहं ॥ तेनोपसृष्टोपयस्तस्य लक्षणानि निबोधत ॥ स्वप्नो वगाह-
 तेत्यर्थं जलमुद्रांश्च पश्यति ॥ काषायं वाससं चैव नूत्यादींश्चाधिरुहति ॥ अंत्यं जेगर्दिभैरुं स-
 र्देकत्रावतिष्ठते ॥ ब्रह्मनपितयात्मानं मन्यते नुगतं परं ॥ विमना विपत्कारंभः संसीदत्य-
 निमिच्छतः ॥ तेनोपसृष्टो लभते न गज्यं राज्ञं नन्दनः ॥ कुमारं वनभर्तारं सपत्यं गर्भमंगना ॥ आ-

चार्यत्वं श्रोत्रियस्य नाशय्यो ध्वयनंतथा ॥ वणिग्रत्नाभं न चाप्नोति वृषिचापिरुपीचलः ॥ एवं वि-
नायकगृहीतस्य चिन्हान्यभिधाय विनायकोपसर्गपरिहारकं कर्मादि ॥ स्मपनंतस्य कर्तव्यं
पुण्येन्द्रिविधिपूर्वकं ॥ गौरसर्वपकत्वेन साह्येनोत्सादितस्य च ॥ सर्वेषु धैः सर्वगंधैर्विलिप्त
शिरसस्तथा ॥ भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्तिवाच्यद्विज्ञा शुभाः ॥ अश्वस्थानाद्भजस्थानाद्दूर्वाका-
संगमाभ्रदांत ॥ मृत्तिकागोचरानां गंधानगुग्गुलुं चाप्सु निक्षिपेत् ॥ या आहता एकवर्णैश्चतुर्भिः कं-
लुगैर्दृष्टात ॥ चर्मण्यनदुद्देरते स्थाप्यं भद्रासनंततः ॥ सहस्राक्षं शतधारमयिभिः पावनं द्रुतं ॥ तेन
त्वामभिषिञ्चामि पावमान्यः पुनंतुते ॥ भगंतवरणो राजा भगंसुदंष्ट्रहृत्पतिः ॥ भगमिन्द्रश्च वायु-
श्च भगं समर्चयौ ददुः ॥ यत्ते केशं पुदोभांग्यं सीमं ते यच्च मूर्धनि ॥ ललाटे कर्णयो रक्षरापः स्तुद्धं

प्र.

तु सर्वदा । स्नातस्य मार्घपते लं सुबे णोदुं वरेण तु ॥ जुहुयान्मूर्ध्ना न कुशान् सव्येन परि गृह्यतु ॥ मित्रश्च मां मि
 तश्चैव तथा गालपटं कटो ॥ कृष्णं दोराज्जपुत्रश्चेत्यंते स्वाहा समन्वितेः ॥ नामभिर्बलिमं त्रैश्वेन मस्कारम्
 मन्वितेः ॥ अंतु स्वाहा समन्वितेर्मूर्धनि जुहुयादित्यन्वयः ॥ तथा विधिर्बलिमं त्रैर्बलिंदद्यादित्यध्याहृत्य
 योज्यं ॥ बलिर्बलि प्रकारमाह ॥ दद्याच्चतुष्वर्थं पूर्वे कुशानास्तीर्य सर्वतः । रुता रुतांस्तंडलांश्च पल्लौदनमे
 व च ॥ मत्स्या न्यक्तांस्तथैवामांसां समेता वदेव तु ॥ पुष्पं चित्रं सुगंधं च सुरां च त्रिविधामपि । मूलकं पूरिकापू
 पांस्तथैवोदंरकुम्भजः । दध्यं नं पायसं चैव गुडपिष्टे समोदकं ॥ एताः सवन्निपाहृत्य भूमौ रत्वा ततः शिरः । वि
 नायकस्य जननी मुपतिष्ठेत्ततो बिकां ॥ दूर्वासिर्षपपुष्पाणां रत्वा छर्ष्य पूर्वमं । जलं ॥ रुताः सरुद्वदताः पल
 लौदनम्लिङ्गपिष्टमिश्रं यज्जोदनः ॥ ओमांजपक्वाः । एतां च देवतु । पेक्वं अपक्वं मांसमित्यर्थः । पुष्पं चित्रं

रक्तपीतादि॥ सुगंधिद्रव्यं॥ त्रिविधासुरा॥ गोडीपेडीमाध्वीच॥ मूलकं॥ कंदाकारोभक्ष्यविशेषोमूलकं॥
च॥ ओं दे र क स्वन्नः ॐ दे र काः पिष्टविकारा नानाविधाः ते प्रोक्ताः स्त्रजं रूत्युच्यंते ॥ गुडपिष्टं गुडमिश्रं शोल्या
दिपिष्टं॥ अन्यत्र सिद्धं॥ उपस्थानमंत्रमाह॥ रूपंदोदयशोदेहि भगं भगवति देहि मे॥ पुत्रान्दोदधनं देहि
सर्वकामांश्च देहि मे॥ ततः शुक्लांबरधरः शुक्लमाल्यानुलेपनं॥ आरुणाभोजनयेद्घातूस्त्रयुग्मं गुरो
रपि॥ असमर्थश्चेत्तु गुरोराचार्याय वस्त्रयुग्ममात्रमपि दक्षिणां दद्यात्॥ समर्थश्चेत्सामर्थ्यानुसा
रेण विनशाद्यं नकारयेदतिस्मरणात्॥ इति याज्ञवल्क्यप्रोक्तविनायकगोतिः॥ अथास्येवप्रयोगः
अथोच्यते च संभारगोचनार्पणस्तिकाः॥ अश्वस्तानाद्रुजस्तानाद्रुमीकासंगमातद्गदात्॥ चंदना
गरकतुरीकपूरुषाद्याः सुगंधयः॥ गौरसर्वपक्वाश्च गव्या ज्येन विमिश्रितः॥ गुग्गुलुः श्वपिसे शुद्धः

प्र.

५.

सर्वो वधिगणस्तथा ॥ मृगमांसीवचाकुपंनोन्नेयंरुजनीदूयं ॥ सटीचैपकमुताचसर्वो वधिगणः स्मृतः ॥
चत्वारः कलशाणववणांरसकुटितात्रणाः ॥ रूदोदकयुतापिस्यान्निम्नगामंगमोदकं ॥ मय्रीवापुष्पमार-
त्तं च मंजानरुदेतया ॥ श्रीपणिकाचपीतश्च सहकारस्यपल्लवाः ॥ अश्वत्थपल्लवाचास्युः मृगंधिममनांस्त-
पि ॥ स्मृतांगेभनगंधाश्च विचित्रकुसमानिच ॥ कलशो वेदनाथार्थं नववस्त्रचतुष्टयं ॥ पीतस्याडादनाथं तु
शुभ्रं वस्त्रमथापरं ॥ गणेशं विवयोरर्थं वस्त्रयुग्मं मणोभनं ॥ आचार्यं दक्षिणाथं तु मदाद्वयसनद्वयं ॥
पंचवर्णांनिपिष्टानि स्वस्तिवस्यावनिर्मिते ॥ तैलं च सार्ष्टिपंतदूतदुंदरविनिर्मिताः ॥ स्वतः कुशाश्वरं स्था-
लीखालापाकार्थं तंदुलाः ॥ किंचिदुत्तिव्रियात्कूमासां दुल्लाश्वापरंतथा ॥ तिलपिष्टेन संयुक्तं ओदनः शर्प-
णं न च ॥ पक्वांश्च मत्स्यांश्चापक्वान्मांसं पक्वं मपक्वं ॥ गोडपिष्टं माध्वीचैत्यंबंचन्निविधासुग ॥ मत्स्यादि

कुं. स. रा. लं. च. नि. वि. धं. यस्य. य. च. त. त. ॥ न. या. अ. यं. तु. वि. शं. षे. ण. ण. द्वि. जे. स्त्वा. ज्या. स. रा. म. दा. ॥ य. ज. मा. न. म. त. थ. द. थ. वे. दा. द.
 जे. म. ता. नि. यो. ज. ये. त. ॥ प्र. त्य. श. म. ल. कं. चो. ष्या. दु. मं. भ. श्य. त. थ. य. रं. ति. ॥ अ. पृ. षा. : प्र. ति. का. थ. वे. वो. डे. र. क. - स्व. ज. ॥ व.
 त्. त्. ते. श्व. तु. र. म्. ये. श्व. दा. र्धे. : पि. ष. वि. ना. य. के. ॥ ति. मि. ता. : स्व. ज. दु. च्यं. ते. उं. टे. र. कं. म. मा. रं. य. या. ॥ द. ध्यं. नं. पा. य. सं. च. व.
 पि. षं. च. गु. ड. मि. थि. तं. ॥ ल. ड. कां. श्व. त. थ. दृ. वा. : स. र्ध. पा. गो. र. सं. जि. ता. ॥ ग. णे. डा. प्र. ति. मां. च. वं. गो. या. थ. व. प्र. ति. मां. त. थ.
 एवं. सं. भ. त. मं. भा. र. : ग्रां. ति. के. या. छु. भे. दि. ते. ॥ वि. ना. य. क. रां. ति. क. र्त्तु. का. म. : स्व. चं. द. ता. रा. व. लो. पे. ते. र. त. वा. हा. भ्यं. त. र.
 डो. चे. नि. त्य. क. मां. नं. त. रं. मं. मु. क. म. यो. ज. ना. थ. मे. त. क. मं. क. रि. ष्य. इ. ति. सं. क. ष्य. श्रु. ध्ये. तो. य. न. सं. पं. नं. ब्रा. ह्म. ण. म. मि. त्. र्म.
 णि. ता. म. म्वा. र्यं. कुं. कृ. र्वा. ति. गंध. पु. ष्या. श. ता. शि. भ. र्वा. ण. ति. ॥ तं. थ. न्यं. श्व. च. तु. ग. र्त्वि. जो. र्वा. ण. ति. ॥ अ. था. र्त्वि. ग. भि. ॥ स. ति. त.
 आ. चा. र्यः. क. र्म. वं. ग. ति. गो. म. यो. प. ति. मे. स्व. लं. र. ते. दे. शं. पंच. वर्णे. : पि. षे. भं. द्रा. म. ना. थं. मं. कं. का. र. ये. त. ॥ त. म्. य. सं. लि.

स्व. लि. कुं

प्र.

८.

कस्य पूर्वादिदिशुचतुरः स्वस्ति कान्कारयेत् ॥ कलङ्कम्यापनार्थं । तत्र मध्यस्वस्ति कोपरित्तमान इदं च मा
न ग्लोमं प्रार्चनं ग्रीवं संस्थाप्य तत्पीठे श्वेत वस्त्रेण प्रच्छादयेत् ॥ ततश्चतुर्दिशु स्वस्ति केषु अत्रणा स्फुटितं कल
ङ्काने वृक्षेणाश्वतुरः श्वंदनं चार्चनान् स्मर्यामवेष्टितं कुंडान् वा दत्त वस्त्रभूषिताम् ॥ धान्यं रोजोनिधाय सह दानं
कननदीसंगमोदकं नवापरयित्वा ततः दुग्धं ताम्रं वराहोणं वस्त्रेण दत्तं वाहना ॥ मृत्तिके दत्तं मे पापं यन्मया दुष्टं
तं हृतं ॥ इत्यनेन मंत्रेण पंचमदः संस्थाप्य । गंधद्वारां द्वाग्धर्वां नित्यं पुष्टं करिषिणी ॥ इत्येतां सर्वभूतानां
तामिहोपलभ्येति यं ॥ इति मंत्रेण श्वंदनागरकुस्तूरीकूपैरादानं गंधान्गोरोचनां गुग्गुलुं विनिक्षिप्याम्यादि
प्रक्षाल्य पल्लुवैद्यन्यतमानि पल्लुवानि कलशमुखिपुष्पाङ्गां भूषयित्वा ॥ ततश्चत्वारस्तुतिः पूर्वादि
दिग्बलिं त कलशेषु त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वानदेव त्वद्देव्यासिमीशः ॥ यत्तिष्ठो बन्धुतमः शोशु

आनाविश्वाङ्पाङ्गसिप्रमुग्धस्मत् ॥ इत्यनेन मंत्रेण वास्वस्वशाखापरिपठितवरणप्रकाशकेर्मन्त्रांतरैर्वा । ॐ
भूर्भुवःसुवरातिव्याहृतिभिर्वावरणायनमदृतिनाममंत्रेण वावरणमावाह्यषोडशोपचारपूजांचानिर्व
त्वापूर्वाङ्गानामानोभद्राः कृतवोयंतु विश्वत इत्यादिकां वास्वस्वशाखापठितां वा शान्तिपठेयुः ॥ एतस्मिन्नेव स
मये आचार्यो भद्रासनस्योत्तरभागे ईशान्यां वा विनायकं तज्जननीमं चिकांचपीठादिषु संस्थाप्य प्रतिष्ठा
प्यवश्यमाणमंत्राभ्यामावाहनप्रभृति निवेद्य पर्यन्तां पूजां कुर्यात् ॥ तत्पूरुषाय विष्णवे हवः कृतं शयधीमहि
तं नो दंतिः प्रचोदयात् ॥ इति विनायकमंत्रः ॥ सुभगायै विद्महे काममात्मिक्यधीमहि ॥ तन्नो गौरी प्रचोदया
त् ॥ अङ्गिकामंत्रः ॥ अथ गृह्योक्तविधिनानि प्रतिष्ठाप्य चरुं श्रुपयित्वा ॥ ततो गोवाच ज्यलोलीकृतेन
गौरसर्पपकत्वेनोदूर्तितां गंसर्वाषधिचूर्णेस्तथा चंदनागरकस्तूरीकादिभिश्च विलिप्तशिरसं यज्ञमा

नं भद्रासनमुपवेश्य गृह्योक्तमार्गेण स्वस्तिवाचनं कुर्वन् ॥ अतिगादिब्राह्मणादिसहित आचार्यः स्वस्ति
 वाचनानंतरं च जीवत्पतिपुत्राभीरूपगुणवृत्तिर्नाभिः शूरेणाभिः स्त्रीभिः कृतमंगलं यज्ञमानमभिषिंचे
 दाचार्यः ॥ तत्र पूर्वदशावस्थितं कुरुशमादाय । सदस्त्राक्षं शतधारमृषिभिः पावमानं कृतं ॥ तेन त्वामभि
 षिंचामि पावमान्यः पुनंतु इत्यनेन मंत्रेणाभिषिंचेत् ॥ ततो दक्षिणदिगवस्थितं कुरुशमादाय । भगंते वसु
 णो राज्ञा भगं सूर्यो वृहस्पतिः ॥ भगामिन्द्रश्च वायुश्च भगं समवयो विदुः ॥ इत्यनेन मंत्रेणातदनंतरं पश्चिम
 देशावस्थितं कुरुशमादाय ॥ यत्ते केशो पुटो भाग्यं सीमंते यच्च मूर्धनि ॥ त्रुलादेवर्णयो रक्षेण रायस्तदं तु
 सर्वदा ॥ इत्यनेनाभिषिंचेत् ॥ ततः कुरुशमादाय पूर्वोक्तैः सदस्त्राक्षमित्यादिभिस्त्रि
 भिमंत्रैरभिषिंचेत् ॥ एवमभिषिंच्य सज्यपाणिगृहीतकुरुशान्तरितं यज्ञमानस्य मूर्धनि सार्धं पतेत् ॥ मोदं

अग्नेणादायवक्ष्यमाणमंत्रैर्जुहुयात् ॥ ॐ मिताय स्वाहा ॥ ॐ समिताय ॥ ॐ शालाय ॥ ॐ कटंकदाय ॥ ॐ कृष्णाय ॥ ॐ रात्रिपुत्राय स्वाहा ॥ एवं षडभिर्मंत्रैर्मूर्ध्नि हुत्वा तदनंतरं पूर्वोक्तेन चरुणा पूर्वोक्ते पट्टिमंत्रैस्तस्मिन्नेवाग्नेोच्चरं हुत्वाग्नेरिन्द्रादिदिश्वेभिषेकं शालायां चेंद्रादिलोकपालेभ्यः स्तननाममंत्रैर्वर्तितं दद्यात् ॥ नाममंत्रास्तु ॥ इन्द्राय नमः ॥ अग्नये ॥ यमाय ॥ निर्ऋतये ॥ वरुणाय ॥ सोमाय ॥ ईशानाय ॥ ब्रह्मणे ॥ अनेताय ॥ अथ यज्ञमानः स्तान्वाभिकुमात्यां चरुधरो गुरणा सहितो विनायकायां विक्राये च । रतास्तंदुलांश्च पल्लौदनमेव चेत्यादिना विनिर्दिष्टं कृता रतद्रव्यं ज्ञातमुपसंहरंदत्त्वा ततः शिरसाभूमिं गत्वा कुसुमसहितेनोदकेन प्रत्येकं पूर्वोक्तं विनायकां विक्रागायत्रीभ्यां मंत्राभ्यामर्घ्यं दत्त्वा तथा दूर्वासर्पपुण्यां जलं च दत्त्वा विनायकमं विक्रां चोपाति चेत ॥ उपस्थानमंत्रास्तु ॥ रूपं देदियको देदिभगं भगवांति देदिमे ॥ पुत्रो देदिधनं देदि सर्व

प्र.

८

शा ३

कामांश्च देहि मे ॥ इति अत्र मंत्रे भंगवन्दे हि मे भगमित्युद्धृत्या प्रथमतो विनायकमुपस्थाप्य पश्चाद्यथापठितेन
 मंत्रेणांगविक्रामुपतिष्ठेत् ॥ ततः श्रुत्वा चार्चयेत् शृणु कुशास्त्रियैः पितृणां तत्र निधाय चतुष्पथं गत्वा तत्र वक्ष्य
 माणमंत्रेणोत्तिष्ठेत् ॥ मंत्रास्तु ॥ बलिं गण्डात् मंदे वा आदित्या वसवस्तथा ॥ मरुतोऽथर्ध्वनोरद्राः सुपर्णा
 : पंनगाग्रहाः ॥ असुरायातु धानाश्च पिशाचामातंगगाः ॥ नागाकिन्या यक्ष वेताका योगिन्यः पूतनाः
 भिवाः ॥ तंभकाः सिध्दगंधर्वाः नागा विद्याधरा नगाः ॥ दिक्पाला लोकापालाश्च ये च विघ्न विनायकाः
 जगतां तैर्विकर्तारि ब्रह्माद्याश्च महर्षयः ॥ मा विघ्नं गात्रमेवापि मा संतु परिपंथिनः ॥ सोम्या भवंतु तप्त
 श्वभूत प्रताः सुखा वहाः ॥ इति चतुष्पथ बलिदान मंत्राः ॥ अनंतरमाचार्या वसवस्तु द्वयसहितां दक्षिणां
 स्वशतयनुसारं दत्त्वा विभवानुसारेण अतिगादिभ्योऽपि ॥ अन्येभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽपि भूरिदक्षिणां दत्त्वा

आह्वयान्भोजयित्वाशिष्यावाचयित्वाआह्वयान्भोजयित्वा
पदुतोत छांतिः समाप्तात्रविनायकस्य। इतिविनायकशांतिः॥ ॥ अथगर्भाधानमुच्यते॥ तत्रप्रथमा
नवेसमयफलनिर्णयः। तत्रगुरुः। आदौतिथिफलं। प्रथमादिफलं ज्ञेयं पतिद्वन्द्वीः सखीभवेत्॥ ल
क्ष्मीश्वरपत्नीपुत्रलाभः श्वारात्रविक्रिया॥ पुत्ररुद्धिः पुत्रनाशोरदतीधमंशालिनी॥ पतिस्त्रिधांके
दतीस्यादूनमानवतीशुभा॥ बहुदुष्टान्यसक्तास्यात्पर्वण्येवमंतोफलं। शुभं चैवतुपूर्वाण्ये मध्या
नमध्यमंफलं॥ अपराण्येतुवेधयंपूर्वरात्रेशिवंभवेत्॥ मध्यमंमध्यरात्रस्यात्पररात्रेशुभान्विता॥
अतावेवंतिथिफलं वाराणांफलमुच्यते॥ प्रथमतीर्थाशुवारं व्याधिः श्वंद्रेपतिव्रता॥ बहुदुष्टेगात्कुश
वतीपतिद्वानाकुजेदिने॥ बहुपुत्रवतीसोम्येसर्वसंपदुरोभृगो॥ पतिव्रतासुखं भाग्यं मंदे व्याधिश्च

प्र.

२

वैरिणि ॥ नारदः ॥ भ्रूणापतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभोगभागिनी ॥ पतिप्रियाकूशभागीसूर्यवारादिषु
क्रमात् ॥ अथनेक्षत्रफलं ० कुरादिपंचोत्तरमूलपूषाविष्णुत्रयश्रीः पविर्धीदुभेपु ॥ आद्यंरतःसौख्य
मृतायुरर्थसौभाग्यवृद्धिकुरुतेगनानां ॥ श्रीर्धनंस्तसौभाग्यंनिर्दुष्टावस्त्रभूषणाः ॥ सुरगुरुपतिबंधु
भक्तमान्याश्विभेक्षतो ॥ परपुरुषरतायाम्येष्टपतिहीनाबलास्वला ॥ सज्जनदृष्यन्तेतवावस्त्रकभूषाभिः
स्त्वलंरुता ॥ २ ॥ मान्यासहोत्थाप्रियवाक्यपुत्रमित्रधन्वा ॥ नान्विता ॥ पूंश्चत्यश्वप्रज्ञाप्रेष्यावन्दिभेमध्य
मंफलं ॥ ३ ॥ पितामहर्क्षेसगुणासुरजायमर्षातिनी ॥ पतिबंधुप्रियापुत्रधनाद्याप्रियवार्दिनी ॥ ४ ॥ सदा
मृगेभाग्यवर्तविप्लवार्थापतिव्रता ॥ बहुप्रज्ञाबहुज्ञानं बहुमान्यापतिप्रिया ॥ रौद्रेपत्युद्धितानिस्वावि
पुंक्षेत्रादुःखभागिनी ॥ परकाग्रंश्चामिथ्याभाषिणीप्रथमार्तवे ॥ ६ ॥ मायाविनीलांपरिवर्तवंध्या

शकुचिञ्जिका॥ पितृसम्रस्तादित्ये परसंतानमोहिनी॥७॥ पुष्पेत्वगम्यागमनेरतापुत्रवतीखला॥ सुगं
धपुष्पाभरणसक्ता गतिविनाशिनी॥ खलापुनर्भूभोजिगेयाधिर्दुष्टार्थलापटी॥ स्वच्छंदगाथमाया
हाकुलाद्यानिर्धनाभवेत्॥९॥ पतिप्रियामघायांतुकुलटाचप्रजावती॥ सिंदीव्योषिदूरंरुंदमध्यंखद्यो
तवर्चसा॥ बहुव्ययपरायंमगेभीर्भग्नवताखला॥ पानासक्तातुसदृश्यादुष्यन्नाकुलताशिनी॥११॥
भाग्यभाग्यवतीनारीधनपुत्रवतीप्रिया॥ कुलदूयानंदकरीपतिसंतानबांधिनी॥ हस्तेसंभोगंतीत्यास्या
द्वंद्वार्थापरकार्यरुत॥ सखागतविपक्षास्यासुहासवंगुणांगना॥१३॥ त्वस्मेरुपातुःसुरतप्रियावात्म
हितेस्ता॥ संगतिविद्यानिपुणानिर्वृतामयर्पीरुता॥१५॥ दृढव्रतासत्यरतास्वात्यंतुगजगामिनी॥ पुत्रपौ
त्रेःपरिरतासदामंगलमोहिनी॥ द्विदेवर्क्षप्रमत्ताम्याद्युत्रसंघविनाशिनी॥ शुनीचात्रातिसंभोगंविना